

NIEUWSBRIEF

**Genna Sosonko
50 jaar in Nederland**

Nummer 102

December
2022

Geopend:
dinsdag tot
en met
zaterdag van
12.00-16.00
uur

Toegang is
gratis

Max Euwe Centrum

Max Euweplein 30a • 1017 MB Amsterdam
euwemec@xs4all.nl • 020-625 7017 • www.maxeuwe.nl

Bestuur en medewerkers

BESTUUR

P. van der Sterren, voorzitter
R. van het Kaar, vicevoorzitter
A. Willemsma, secretaris
A. Riemens, penningmeester
M. Abeln, algemeen lid
M. Brouwer, algemeen lid
E. Mijnheer, algemeen lid
P. Wakkie, algemeen lid

Algemeen adviseur: H. Ree
Adviseur topschaak: J. Timman
Adviseur public relations: H. Böhm
Adviseur wetenschap: H. van den Herik

MEDEWERKERS

Bibliothecaris: E. Straat
Conservator: M. Aarten
Donateuradministrateur: P.P. Theulings
Financieel administrateur: A. Bezemer
Foto's: Archief MEC en Nationaal archief
Managers: E. l'Ami en J. van den Berg
Redactie Nieuwsbrief: M. bij de Weg,
D. Goes, F. Jacobs, E. Sibbing en P.W. van
Voorthuijsen
Sociale media: T. Kabos
Opmaak nieuwsbrief: W. Dormits
Vrijwilligers: D. Brink, M. Mellegers,
B. Stam, E. de Winter en C. ten Woude
Webmaster: B. van den Berg

----- ADVERTENTIE -----

DGT
PEGASUS

**A quantum leap
for online chess**

Discover the first real chess
board dedicated to online play

**LET'S
PLAY!**

digitalgametechnology.com/pegasus

Inhoud

Afscheid	4
Genna Sosonko vijftig jaar in Nederland	8
Over het wel en vooral over het wee van de schaakwereld	12
Tal in Nederland	17
Sponsors in Schakend Nederland	23
Schaken in ridderromans	31
Leven en werken van Jan Esser	35
MEC elke zaterdag open!	38
Boekrecensies	39
MEC-nieuws	41

Van de redactie

We zijn blij om de lezer weer een dikke nieuwsbrief met veel interessante verhalen voor te schotelen. Met dit keer Eddy Sibbing, die terugblijkt op vijftien jaar MEC, en Minze bij de Weg, die Genna Sosonko interviewde over zijn komst naar Nederland, vijftig jaar geleden. Paul van der Sterren schrijft over vals spelen, hetgeen ook al in Curaçao 1962 voorkwam. De tiende aflevering in de reeks van Symon Algera gaat over niemand minder dan de Tovenaar van Riga. Eddy heeft zich verdiept in de sponsors van Nederlandse schaaktoernooien, met name ook van het NK. Schaken in ridderromans van Jaap Staal

wordt gevolgd door een inkijkje in het bijzondere leven van Jan Esser, geschreven door Dirk Goes. We sluiten af met de boekrecensies, nieuws vanuit het MEC, en de kalender.

In deze nieuwsbrief de laatste boekrecensies van Florian Jacobs, wiens boek *Blijven is Nergens, Het Europa van Rilke* veel goede recensies kreeg in alle grote kranten. We bedanken Florian niet alleen voor de vele fraaie recensies sinds 2014, maar ook voor zijn inzet als secretaris tussen 2013 en 2018.

Veel leesplezier!

Eddy Sibbing

Per 1 juli ben ik gestopt als manager, en dit is ook mijn laatste nieuwsbrief als redacteur. Tijd om terug te kijken op de jaren in het MEC.

Terugkijkend komen er talloze herinneringen naar boven, maar vooral gaan mijn gedachten terug naar het begin in oktober 2007. Eveline Dirksen, sinds de opening van het MEC in 1986 het gezicht van het MEC, was eerder dat jaar gestopt, en Jan Nagel was de nieuwe voorzitter geworden. In de eerste maanden was ik vooral bezig met uitzoeken en ordenen. Na een aantal magere jaren, qua financiën en activiteiten, was het MEC letterlijk en figuurlijk stoffig. De vitrines in het museum waren jaren niet schoongemaakt en ook diverse tl-buizen waren kapot. Vrijwel iedereen liep het museum voorbij en ging direct naar de bibliotheek! Enkele weken na mijn komst was het museum weer toonbaar en was er een museumquiz voor kinderen gekomen, zodat zij iets te doen hadden in het museum. Eind 2007 kregen we een fraaie schenking van Jan van der Kooij met schaakspellen, boeken en een paar vitrines. De vitrines kregen direct een plek in het museum en de fraaiste schaakspellen werden daarin tentoongesteld: de eerste wisseltonstelling was een feit.

Voorzitter Jan Nagel was ambitieus, belde enkele keren per week, en kwam regelmatig met nieuwe plannen, vaak bedacht met buurtgenoot Hans Böhm. Zo startten in 2008 de Euweborrels en de prijs 'schaker van het jaar'. Ook werd een talentenplan en de Schaakkaravaan (schaaklessen op Amsterdamse scholen plus het opleiden van schaak

Kinderen bezig met de museumquiz. (foto Bas Beekhuizen)

leraren) in de steigers gezet. De schaakkaravaan begon in 2009, maar sponsoring van het ambitieuze talentenplan vlotte niet erg. Het al ontvangen sponsorbedrag hebben we later aan Anish Giri geschonken, die daarmee een trainingsweekend met Kasparov kon financieren. Zelf startte ik met het geven van de MEC-trainingen aan volwassenen en organiseerde ik de grootmeestertrainingen. Ook de opleidingen voor schaaktrainer van

de KNSB worden sindsdien in het MEC gegeven. Samen met de boekenmarkten, filmmiddagen en het jaarlijkse Pleinfestival, was er, naast ons museum en grote bibliotheek, een fraai aanbod gekomen. Het MEC was weer springlevend!

Bij mijn komst waren er al veel trouwe vrijwilligers, zoals gastheer Cor ten Woude, boekhouder Arno Bezemer en bibliothecaris Evert-Jan Straat, alle drie ook nu nog actief! Toeval of niet, binnen enkele maanden meldden zich diverse nieuwe vrijwilligers aan: Remco Hillebrandt, Martin Steunebrink, Ron Nep, Aleks Varnica en Clemens Koster. Niet alleen hadden we vanaf dat moment elke middag een dubbele bezetting, ook nam iedereen taken op zich. Remco inventariseerde al het beeld- en geluidsmateriaal, Ron hield zich met de fotocollectie bezig, Aleks bouwde een nieuwe website, Clemens ordende de krantenarchieven en Martin – voormalig registeraccountant – bracht structuur in alle financiële zaken en de donateursadministratie. Niet veel later kwam ook Lorena Zevedei de groep versterken, zij hield zich vooral bezig met de museumcollecties en de exposities. Deze ‘harde kern’ heeft jarenlang het MEC draaiende gehouden.

Jan Nagel had in 2009 het stokje doorgegeven aan Fred Teeven, maar die moest al na een jaar stoppen als voorzitter omdat hij staatssecretaris werd. Het was wel een bijzonder jaar, want bij bestuursvergaderingen en het Pleinfestival liepen er diverse beveiligers rond om onze bedreigde voorzitter te bewaken. In 2011 werd de SP-senator Eric Smaling voorzitter en hij werd in 2014 opgevolgd door Jan van Run. Sinds eind 2019 is Paul van der Sterren voorzitter. Paul heeft meer tijd beschikbaar dan zijn

voorgangers, zodat hij ook vaak op het MEC aanwezig is. De Euwe-lezingen, de serie over het WK van 1935 en artikelen in de nieuwsbrief zijn tastbare resultaten van zijn inzet.

De Schaakkaravaan liep tot 2011 en de ervaringen hebben we gebundeld in een fraai boekje. Ondertussen werden in 2010 en 2011 twee jubilea grootst gevierd. In 2010 was het 75 jaar geleden dat Euwe wereldkampioen werd. In mei waren de Max Euwe Matches, waarbij de jeugdtalenten Giri, Van Kampen, Bok, Haast en Schut een match speelden tegen een sterke grootmeester. De overige activiteiten (simultaans, expositie, schaakcanon, jubileumborrel, *Lang leve de koningin* in de Pathé-bioscoop) waren in december. Hoofdgast Viswanathan Anand gaf een lezing over Euwe, maar kon met moeite Amsterdam bereiken vanwege een sneeuwstorm die Europa plat legde. Hectische tijden voor de manager, maar alles kwam goed. Lees nieuwsbrief 76 nog maar eens! Het jubileum in 2011, het MEC bestond toen 25 jaar, vierden we in het Holland Casino. Jan Timman gaf simultaan, Daniel Stellwagen gaf een blindsimultaan en er was een seminar met onder andere de - actuele - vraag ‘Hoe kan er vals gespeeld worden in het hedendaagse schaak?’. Op de jubileumborrel was er een leuke voordracht van Tex de Wit en werden boeken van John Kuipers en Jan Timman gepresenteerd.

Leuk bij het MEC is dat initiatieven snel opgepakt kunnen worden. Als we op de werkvloer de koppen bij elkaar staken en een plan of idee zagen zitten, dan kon met de uitvoering worden begonnen, vaak zelfs dezelfde dag. Bijvoorbeeld een opmerking van een bezoeker of een vraag per mail die tot een artikel in de nieuwsbrief leidde. Maar bijvoorbeeld ook Tim Verlaan, die langs-

kwam met het idee voor een podcast over schaken die binnen een week op de rails stond. Of iemand die spellen schonk en die niet veel later in een expositie terugzag. Uiteraard altijd afhankelijk van de beschikbare mankracht en immer met een beperkt budget. Daarbij hebben we ook veel hulp van buitenaf gekregen, zoals van Tim Verlaan en Monique van de Griendt (podcast), Peter Boel (vertalingen), Govert Pellikaan (website), Arthur van de Oudeweetering (vertalingen), Peter Doggers (Euwe-lezingen) en Angelo Spiler en Wim Suyderhoud (fotoboekje over Euwe). In dit kader wil ik zeker de serie over het WK 1935 noemen. Het idee kwam van Wim Westerveld, Paul van der Sterren presenteerde de serie en de research werd gedaan door onze schaakhistorische experts. Met technische ondersteuning van Tess van Duijvenbode en Ezio Lucke is er een puik stukje schaakhistorie gemaakt!

Eddy met zijn vrouw Gerda

De grootste vooruitgang is misschien wel geboekt met de nieuwsbrief. Van slechts één dun nummer (12 pagina's) in 2007 is het in de loop van de jaren uitgeroeid tot twee (papieren) nieuwsbrieven per jaar van tussen de 40 en 60 pagina's dik. Daarnaast twee digitale nieuwsbrieven in maart en september. Ze zijn gevuld met talloze leuke en interessante artikelen, waarin Max Euwe nog vaak een rol speelt. Dat is te danken aan redacteurs en auteurs met veel schaakhistorische kennis, zoals Peewee van Voort-huizen, Minze bij de Weg, Paul van der Sterren, Dirk Goes, Eric de Winter, Evert-Jan Straat, Bart Stam en Symon Algra. Samen met de boekrecensies van Florian Jacobs, de foto's van Bas Beekhuizen, de opmaak van Wouter Dormits en de fototechnische hulp van Harry Gielen is de nieuwsbrief het visitekaartje van het MEC.

Waarom ben ik dan gestopt? Ik ben zeker tevreden over de resultaten: het MEC staat als een huis! Maar er komt veel werk op de schouders van één man terecht, die dat in nog geen twee dagen per week moet uitvoeren. Dat gaat in de loop van de jaren een rol spelen. Vandaar dat het een goed besluit is geweest om een duo aan te stellen om mij op te volgen, dat met frisse moed aan de slag is gegaan. Ook hebben Jeroen van den Berg en Erwin l'Ami een enorm netwerk in de schaakwereld, wat ongetwijfeld gaat leiden tot interessante activiteiten. De openstelling op alle zaterdagen is daarvan een belangrijk eerste resultaat. Uiteraard zullen mankracht en financiën altijd een rol spelen, want dat is al 36 jaar het geval bij het MEC. De financiën zijn met de komst van Peter Wakkie in het bestuur aanzienlijk verbeterd.

Zelf ben ik meer schaakles gaan geven, en de animo daarvoor op lagere scholen is groot. Er worden zelfs schaakleraren ingezet om als invaller een ochtend of hele dag (schaak)les te geven. Het schaken heeft niet alleen op lagere scholen een positief imago, maar ook bij jeugd en ouderen. De pandemie en de tv-serie *The Queen's Gambit* hebben daar zeker aan bijgedragen. Als al die schakers de weg naar de schaakclubs en het MEC weten te vinden, dan gaan het nog mooie jaren worden!

Toen ik in augustus het MEC bezocht, waren er vijftig bezoekers, vrijwel allemaal toeristen. Een record voor een doordeweekse dinsdag! Met een pennetje, sticker, sleutelhanger of een paar gekochte boeken verlieten zij volstaan het MEC. Even moest ik terugdenken aan het museum dat onder het stof zat in

2007. Persoonlijk ben ik altijd tevreden geweest als bezoekers hadden geleerd wie Euwe was, en dat ze het MEC een leuk en knus schaakmuseum vonden. Want dat is het MEC in mijn ogen.

Ten slotte wil ik graag alle vrijwilligers, het bestuur, donateurs, vrienden van Euwe, sponsoren en de familie Euwe bedanken voor hun bijdrage de afgelopen vijftien jaar, want zonder hen kan het MEC niet bestaan.

Als laatste wil ik mijn vrouw Gerda bedanken. Niet alleen was zij jarenlang eindredactrice van de nieuwsbrief, maar ook heeft zij vijftien jaar auto's vol schenkingen opgehaald en al mijn verhalen over het MEC moeten aanhoren.

Op naar vijftig jaar MEC!

Zonder vrijwilligers geen MEC. (foto Bas Beekhuizen)

Genna Sosonko vijftig jaar in Nederland

Minze bij de Weg

Achteraf kan je zeggen dat 22 oktober 1972 een belangrijke dag voor het Nederlandse schaken was. Op die zondag landde op Schiphol een vliegtuig uit Israël met aan boord een 29-jarige Rus. Schaaktrainer was hij, hij werkte onder meer samen met topschakers als Viktor Kortsjnoj en de vroegere wereldkampioen Misha Tal, maar dat zei de Nederlandse schaker niets. Er waren zoveel goede Russische schakers die in de anonimiteit verkeerden.

Het was geen toeval dat Genna Sosonko, want over hem hebben wij het, in Amsterdam uit het vliegtuig stapte en niet in Frankfurt of Parijs, wat met zijn ticket ook mogelijk was. Hij had in de Sovjet-Unie Ton Sijbrands leren kennen, de toenmalige wereldkampioen dammen. Zo wist hij dat er in Nederland mensen waren die hem konden opvangen. De eerste twee maanden van zijn verblijf in Nederland logeerde hij bij Aad Ivens, de voorzitter van de dambond.

Maar ja, je bent schaker, geen dammer, en je wilt zien of je iets met je vaardigheden kunt. Sijbrands, die intussen ook belangstelling voor het schaken had gekregen, begreep dat. Hij nam Sosonko mee naar Wageningen, waar schaakuitgever Wim Andriessen intussen al weer vier jaar bezig was met het blad *Schaakbulletin*. Sosonko: 'Hij kan jou helpen met analyses, zei Sijbrands tegen Andriessen. Oké, zei Wim, hij mag bij mij blijven, ik heb een logeerkamertje. Hij mag voor mij werken. Ik vroeg niet eens hoeveel ik kreeg. Ik kon gratis logeren en mocht met de hele familie mee-eten. Zijn achtjarige dochter kwam regelmatig bij mij langs en door met haar te praten heb ik Nederlands geleerd. Helaas heb ik geen cursus gevolgd. Het gevolg daarvan hoor je waarschijnlijk nog steeds.'

Wereldkampioen dammen Ton Sijbrands was een grote steun voor Genna Sosonko bij zijn komst naar Nederland in 1972. (foto NA)

Tot rust komen

Die tijd in Wageningen was belangrijk voor Genna Sosonko na de spannende dagen van het vertrek uit de Sovjet-Unie.

'In die periode bij Wim kwam ik tot rust. Die logeerkamer was misschien vier bij vier, maar het was mijn eigen kamer, de eerste keer in mijn leven dat ik een eigen kamer had. In Rusland leefde ik in eerste instantie met mijn moeder, mijn grootmoeder, mijn zuster en mijzelf, met zijn vieren in één kamer in een kolossale communale flat, met een keuken en een WC voor dertig mensen. Toen mensen mij in Nederland vroegen hoeveel slaapkamers wij hadden, geloofden

ze niet dat we in één kamer sliepen. Mijn grootmoeder overleed, mijn zuster vertrok, maar tot mijn laatste dag in Rusland heb ik met mijn moeder in onze enige kamer, woonkamer en slaapkamer tegelijk, geslapen. Dat kan toch niet, zeiden de mensen, ze wilden het niet geloven. Om hen gerust te stellen moest ik zeggen dat wij twee, drie slaapkamers hadden. Om hen niet uit hun evenwicht te brengen, om niet als leugenaar te worden bestempeld.

Ik werkte in mijn logeerkamer, Wim op zijn studeerkamer. Ieder uur hadden we een break en speelden we drie of vier vluggertjes, en 's avonds speelden we vaak wat trainingspartijen. Dat alles heeft mij evenwicht gebracht.'

Wekkertje

Wie het bondsblad vanaf eind 1972 opslaat ziet dat het tussen Andriessen en Sosonko klikte. Bijna ieder weekend duiken hun namen wel op bij weekendtoernooien. En wat ook opvalt: bijna iedere keer eindigt Sosonko in die toernooien als eerste. Het was duidelijk dat niet zomaar iemand de Nederlandse schaakwereld kwam opschudden.

Toernooien in het weekend spelen is één ding, als je wilt kijken of je een carrière als beroepsschaker kunt opbouwen moet je echt serieuze toernooien spelen. Die gelegenheid deed zich spoedig voor: het Hoogovens-toernooi in Wijk aan Zee. Door bemiddeling van journalist Alexander Münninghoff werd Sosonko toegelaten tot de reservemeestergroep. Nu, meer dan vijftig jaar later, staan de partijen uit dat toernooi hem nog steeds scherp voor ogen.

'Ze waren heel belangrijk voor mij, want als ik als profschaker verder wilde, dan was het

absoluut noodzakelijk dit toernooi te winnen. Dat heb ik gedaan, ik scoorde 7½ uit 9. Ik herinner mij dat ik in de partij tegen Tim Harding, tegenwoordig een bekend schaakauteur, een kwaliteit heb weggeblunderd. Toch won ik die partij. De prijzen waren in natura. Ik werd als eerste naar de tafel geroepen. Daar stonden verschillende dingetjes. Toen zag ik dat er een wekkertje stond. Dat heb ik genomen, want voor mijn begrip was een wekkertje, een horloge, een duur verschijnsel. Ik heb het nog steeds.'

Daarna ging het snel. Een paar maanden later speelde je al in het Nederlands kampioenschap. Hoe ging dat?

'Behalve dat ik veel toernooien won, was het belangrijkste dat ik het Bilderbergtoernooi had gespeeld met Ree, Kramer, Van Scheltinga, Hartoch en Bouwmeester. Ik won dat toernooi op speelse wijze. Wim Andriessen heeft toen Frans Kuijpers gebeld en gezegd: allerlei spelers doen niet mee, het zou zonde zijn als Genna niet mee kan spelen. Zo is het gekomen. Ik won dat kampioenschap samen met Enklaar en Zuidema en heb later de beslissingsdriekamp gewonnen.'

Contract

Dat Nederlands kampioenschap werd gespeeld in Leeuwarden onder de naam Friesche Vlagtoernooi. In Friesland liep in die tijd een groot schaakliefhebber en -mecenas rond: Waling Dijkstra. 'Via Wim kreeg ik contact met Waling Dijkstra. Hij heeft mij een contract gegeven om in Philidor 1 te spelen. Dat was waarschijnlijk het eerste in Nederland. Ik kreeg 500 gulden per partij, dat was heel veel. Officieel was ik als tolk of vertaler in dienst van de fabriek van Waling Dijkstra en ik had ook een werk-

vergunning. Ik moest mij in die tijd twee keer per jaar bij de vreemdelingenpolitie melden voor de verblijfsvergunning. Ze keken naar mij, ze wisten wie ik was. “U werkt nog steeds zogenaamd als tolk bij die fabriek in Friesland?” Goed, stempel erop. Ik heb er zes jaar gespeeld en mijn score was 40 uit 50.’

Kon je van het schaken leven voor je het contract van Waling Dijkstra kreeg?

‘Ik had onderdak en eten bij Wim en het interesseerde mij ook niet zoveel. Wat betekent leven? Ik zat in mijn eigen leven. Ik ben in 1973 verhuisd naar de Derde Helmersstraat in Amsterdam, ik kon het huis van Kick Langeweg overnemen. In de eerste twee jaar daar heb ik niets gekocht, alles wat ze hadden achtergelaten gebruikte ik. Ik dacht niet eens aan zulke dingen, ik dacht eerder aan problemen met de Ragozin-verdediging en als er iets niet goed ging in een Draakje. Over enkele dagen begint er weer een toernooi In zo’n stemming was ik toen.

Sasonko wint Hoogovens 1977. (foto NA)

Toen ik nog in Wageningen woonde vroeg Wim: wat doe je met het geld dat je gewonnen hebt? Ik zei: weet ik niet, het ligt daar. Hij heeft toen voor mij een bankrekening geopend. Ik had in die tijd geen idee van de prijzen van producten. Ik

denk dat ik voldoende had om te eten en uiteraard om de huur in Amsterdam te betalen. Ik herinner mij het allereerste zinnetje van Petrosjan toen hij mij in Nice bij de Olympiade zag. Volgens de goede Hollandse gewoonte van toen interesseerde het mij niet wat voor kleding ik aanhad. “Ik heb het gevoel dat je die broek nog uit de Sovjet-Unie hebt meegenomen”, zei Petrosjan. (Lacht) Wat niet waar was. Dat waren dus de eerste jaren.’

Nice, dat was de Olympiade van 1974. Binnen anderhalf jaar was Sasonko een gevestigde naam geworden in het Nederlandse schaak. ‘Nadat ik kampioen was geworden ben ik uitgenodigd voor de Nederlandse ploeg. Eerst het Clare Benedict-toernooi op Menorca, daarna de Olympiade in Nice 1974. Daar heb ik vijf partijen gewonnen, de rest remise. Hein Donner zei: Met Sasonko is een echte professional in de Nederlandse ploeg gekomen. Die weet dat de kunst om niet te verliezen het belangrijkste is dat er is.’

Ik wilde weg!

Nog eens terugkijkend: toen je de Sovjet-Unie verliet, had je toen het idee beroepsschaker te kunnen worden?

‘Eerlijk gezegd, toen ik de Sovjet-Unie verliet dacht ik daar niet aan. Ik wilde weg! Ik wist niet wat profschaker betekende, maar het enige dat ik kon was schaken. Zulke gedachten herinner ik mij niet.’

En de match Spasski-Fischer, die net bezig was toen jij de Sovjet-Unie verliet? Kreeg je daar iets van mee?

‘Van die match weet ik heel weinig. Laat ik het zo zeggen: al mijn vrienden, inclusief ik-

zelf, waren voor Fischer. Concreet herinner ik mij heel weinig. Ik volgde het, speelde de partijen na. Maar ik was met veel belangrijker dingen bezig dan schaken. Ik ging weg uit de Sovjet-Unie en tot het laatste moment wist je niet wat ze met jou konden doen.

Ik herinner mij dat ik met het uitreisvisum op de trap naar het vliegtuig naar mijn vrienden zwaaide. Iemand van Aeroflot zei: “Als je blijft zwaaien krijg je van mij een boete van tien roebels.” Onzin, want ik had geen roebels meer. Het enige wat ik kon doen was stoppen met zwaaien. Je weet niet wat er kan gebeuren. Die match was voor mij een secundaire gebeurtenis.’

Het had anders kunnen gaan

Nu, vijftig jaar later, weten we niet anders dan dat Genna Sosonko de afgelopen decennia een grote naam was in de Nederlandse schaakwereld. Eerst als de man die zonder mededogen het ene na het andere weekend- of snelschaaktoernooi op zijn naam bracht, daarna als de speler die in een oogwenk opklom tot de nationale top en zelfs door de wereldtop werd gevreesd. En ten slotte als de gelauwerde auteur die vooral met zijn boeken over het schaken in de Sovjet-Unie een groot publiek aan zich bond.

Toch had het heel anders kunnen gaan. We gaan nog even terug naar 1973. Ton Sijbrands had Sosonko geïntroduceerd bij Alexander Münninghoff, die Russisch sprak.

‘Alexander zei tegen mij: weet je dat er in Harderwijk door het leger cursussen Russisch worden gegeven voor afgestu-

deerde studenten. Rusland was toen de vijand. Zij zoeken een docent Russisch, zou je dat willen? Natuurlijk, zei ik en ik heb een enquête ingevuld. Ik denk dat ik ergens in mei, juni 1973, ik logeerde nog bij Wim Andriessen, een telefoontje kreeg van een meneer die behoorlijk Russisch sprak. Ik heb uw enquête gelezen, zei hij, u bent afgestudeerd. Hij kwam zelfs naar Wageningen en zei dat ze het graag met mij wilden proberen. Hij was ongelooflijk verbaasd toen ik zei: mijn hobby is nu mijn beroep geworden. Wat verdient u dan met schaken? De eerste prijs is meestal 75 of 100 gulden, zei ik. Meneer, wij hebben niet alleen een vast salaris, maar ook medische verzorging en pensioen. U begrijpt ook: als u bij ons werkt gaat uw naturalisatie heel snel. Ik zei dat ik bij mijn beslissing bleef. “Als u toch van mening verandert, neem dan gerust contact met ons op”, zei hij. Het visitekaartje van die onder-kolonel heb ik nog steeds, je weet maar nooit. Of denk je dat ik gezien de huidige betrekkingen met Rusland die onder-kolonel toch maar moet bellen?’

Sosonko-Karpov Interpolis 1980. Sosonko was inmiddels een wereldtopper geworden. (foto NA)

Over het wel en vooral over het wee van de schaakwereld

Geller-Benkö, Curaçao 1962

Paul van der Sterren

Ach, wat waren we nog heerlijk aan het nagenieten van ons PR-succes met Beth Harmon en The Queen's Gambit. En nu, plotseling, schijnbaar vanuit het niets, staan we voor het oog van de wereld aan de schandpaal genageld als een paradijs voor valsspelers. Wat is er aan de hand met de schaakwereld? Is het einde nabij? Of is het toch gewoon een gevalletje 'na regen komt zonneschijn en dus komt na zonneschijn ook weer regen'?

Valsspelen met behulp van engines is pas mogelijk sinds de engines daar goed genoeg voor zijn geworden, en is dus een betrekkelijk nieuw verschijnsel. Maar dat betekent nog niet dat er vroeger niet vals gespeeld werd, zeker niet. Het ging alleen wat minder subtiel. Laten we eens wat vergelijkend onderzoek doen.

Oppervlakkig gezien zou je kunnen zeggen dat wat nu een snelle blik op de computer is, in het pre-computertijdperk een babbeltje over de partij was met een collega-schaker. Maar is dat echt zo? Ik kan me niet anders herinneren dan dat ik (en met mij vele anderen) het heel normaal vond om, niet aan zet zijnde en door de speelzaal slenterend, links en rechts met deze of gene een praatje te maken en dat het gesprek dan óók over onze partijen ging. Conversaties in de trant van 'wat doe je eigenlijk op e5?' waren aan de orde van de dag en waren in mijn beleving van toen niet onsportiever dan een praatje over het weer. Mits het niet al te diep ging natuurlijk, en het moest ook wel in verhouding blijven tot de mate van belangrijkheid van de betreffende partij. Hoe meer er op het spel stond, hoe minder er werd gepraat.

Kortom, praten over een partij tijdens de partij was iets waarvan je wel degelijk beseftte dat het niet te ver mocht gaan, maar zolang het onschuldig bleef ('nou, dxe5 natuurlijk') had niemand er problemen mee. En het leidde vaak tot hilarische situaties. Schakers die na zo'n onschuldige vraag plotseling rood aanliepen ('Wat? e5?') en als een haas terug naar hun bord vlogen, daar werd dan na afloop vrolijk om gelachen. Maar het wás natuurlijk hulp van buitenaf, en dus formeel niet toegestaan. Wie weet, krijg ik wel de complete moraalpolitie van 2022 over me heen, nu ik dit hier zo onbekommerd opschrijf en publiceer.

Het bieden van geld

Maar valsspelen kon ook in mijn tijd erger, véél erger dan dit. Want wat ook toen in het geheel niet als zuivere koffie werd beschouwd was het fenomeen omkoping: het bieden van geld voor een remise of winstpartij. Natuurlijk bevindt zich ook dit verschijnsel op een glijdende schaal van onschuldig naar ernstig. Als je een vriend in de laatste ronde een plezier kon doen met een remise, waar voor hem heel veel (bijvoorbeeld een titelnorm) en voor jou

niets op het spel stond, dan deed je dat zonder gewetenswroeging.

Maar een heel of half punt kopen, dat was andere koek. Toch gebeurde dat zeker, en misschien gebeurt het trouwens nog steeds

wel, want waar handel is, is handjeklap, en ook schakers zijn ten slotte mensen en dus – in potentie – handelaars. De meeste van deze transacties spelen zich af in het duister, maar af en toe komt er dan toch een geval aan het licht.

Uit de FIDE Code of Ethics:

‘The Code of Ethics shall be breached by a person or organization who directly or indirectly

2.1: offers, or attempts to offer or accepts any consideration or bribe with a view of influencing the result in a game of chess or election into FIDE-office.

2.2: in other respects acts contrary to this Code (...)

2.2.4: Failure to comply with normally accepted standards of courtesy and chess etiquette. Misbehavior of a personal nature which is generally unacceptable by normal social standards.

2.2.5: Cheating or attempts at cheating during games and tournaments. Violent, threatening or other unseemly behavior during or in connection with a chess event. (...)’

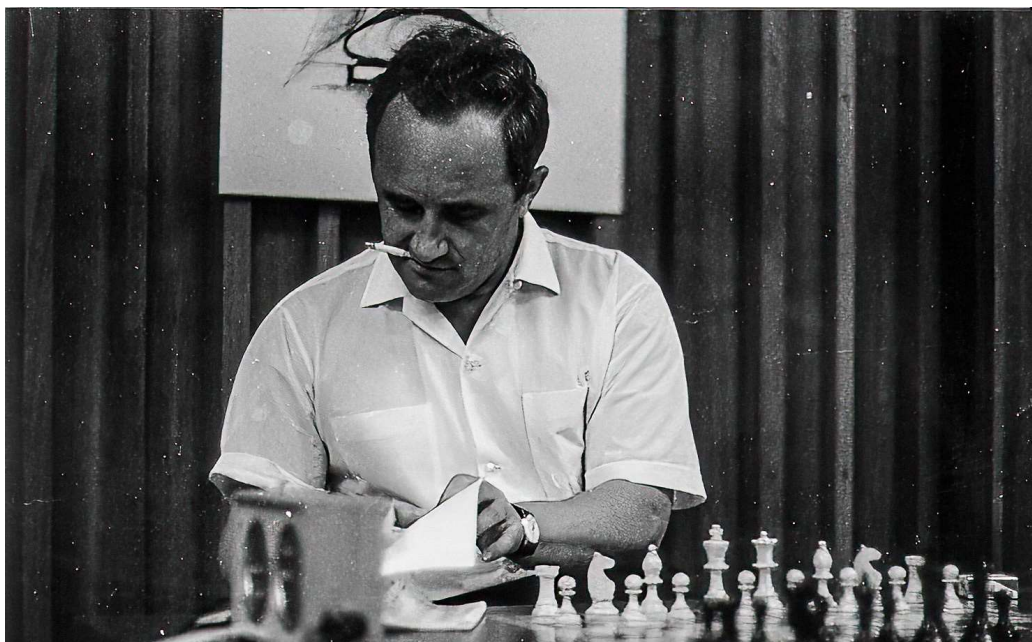
Een van de bekendste voorbeelden is de partij Taimanov-Matulovic uit de laatste ronde van het Interzonale toernooi Palma de Mallorca 1970, een partij die Taimanov moest winnen om zich voor de Kandidatenmatches te kwalificeren en waarvan het vrijwel zeker is dat Matulovic die voor 400 dollar heeft verkocht. Aan wie is overigens veel minder zeker. Het zou Taimanov zelf kunnen zijn geweest, maar binnen de politieke machtsverhoudingen van toen is het waarschijnlijker dat Sovjet-officials deze transactie over Taimanovs hoofd heen hebben gesloten, al zal hij het op zijn minst hebben vermoed.

Beneden zijn stand

De reden dat dit geval bekend is geworden, is

dat Matulovic het niet beneden zijn stand vond om de partij te verkopen, maar wel dat hij daarmee als verliezer van deze partij te boek kwam staan. En dus gedroeg hij zich tijdens de partij zo opzichtig ongeïnteresseerd – zat het bulletin te lezen, gebruikte geen bedenktijd – dat iedere goede verstaander begreep wat er aan de hand moest zijn. En dat was precies zijn bedoeling. De geschiedenisboeken ingaan als iemand die punten verkoopt vond Matulovic geen probleem, maar te boek staan als iemand die van Taimanov verliest (toch niet de minste!), dát wilde hij absoluut niet.

Achteraf treft het me vooral dat hier door niemand een officieel protest tegen is aan-

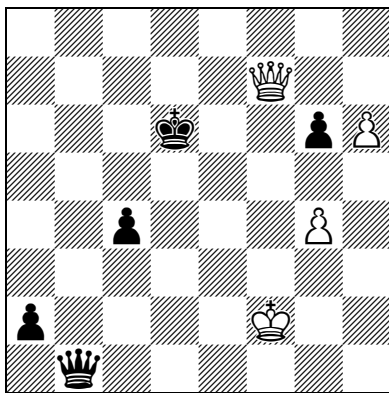

Geller: vechtend voor de tweede plaats.

getekend. Nog afgezien van de ethische ontoelaatbaarheid, hier werden toch andere deelnemers opzichtig benadeeld, met name Portisch en Smyslov. Maar misschien was de politieke macht van de Sovjet-Unie nog zo groot in die tijd dat protesteren geen zin had. Moskou wilde het zo, en dus gebeurde het. En haalde de rest van de wereld er haar schouders over op.

Een ander kras geval kwam pas kortgeleden onder mijn aandacht. In de laatste ronde van het Kandidatentoernooi in Curaçao 1962 speelden Geller en Benkö tegen elkaar. Voor de laatste stond er niets meer op het spel, maar Geller kon nog (gedeeld) tweede worden, en dat was belangrijk omdat de tweede plaats rechtstreekse plaatsing voor het volgende Kandidaten-toernooi inhield. Hij zou dan gelijk eindigen met Keres,

waarna een beslissingsmatch zou volgen.

Geller-Benkö, na 54...Kd6

Aanvankelijk had Geller het initiatief gehad in deze partij, maar in tijdnood was hij de controle kwijtgeraakt en nu is hij in een treurig dame-eindspel beland, waar – onder

normale omstandigheden – alleen eeuwig-schaakmechanismen hem nog kunnen redden (zie diagram).

Onder normale omstandigheden! En die redding zou hem dan ook nog eens enkel een half punt opleveren, terwijl inmiddels duidelijk was geworden dat Geller de partij moest winnen om gelijk te eindigen met Keres. Een remise was dus niet erg bevredigend. Geller vond dan ook een heel andere en veel betere oplossing voor de problemen: hij won op tijd!

Nu was Benkö een beruchte tijdnoodspecialist, dat is waar, maar hier was geen sprake van tijdnood. Hij hoefde nog maar enkele zetten te doen tot aan de volgende tijdcontrole op de 56e zet, hij had voldoende tijd op de klok en er hoefden geen moeilijke beslissingen te worden genomen.

Is het denkbaar dat je in zo'n situatie simpelweg ophoudt met zetten doen en door je vlag gaat? Ja, theoretisch is dat denkbaar, zoals het ook denkbaar is dat je uitgerekend op dit moment getroffen zou worden door een meteoriet, of desnoods een hartaanval. Maar daarmee zijn de alternatieve verklaringen dan ook wel uitgeput.

Over Benkö gesproken

Benkö was zeker niet een onbesproken blad tijdens het Kandidatentoernooi:

In de eerste plaats was daar het officiële protest van Fischer: 'He became angry when I refused to allow my second, Arthur Bisguier, to help him analyze his adjournment with Petrosian. He insulted me and when I answered him he struck me while I was seated in a chair. I did not strike him back. Then he finally left the room'.

En daarna het akkefietje tegen Keres waarbij de stukken over het bord vlogen (volgens Benkö zelf in zijn autobiografie een slechts 'slightly off center bishop'...).

Benkö speelde een dubieuze rol.

Dat leidde weer tot een formele verklaring van het toernooicomité dat een speler de stukken in zijn eigen tijd moest rechtzetten.

Van officiële zijde werd dit incident zoveel mogelijk genegeerd, zeg maar gerust in de doofpot gestopt. De geheel Nederlandse organisatie wenste geen smet op hun toernooi en zweeg in alle talen. Journalist Constant Orbaan hintte erop in zijn verslaggeving voor de NRC, maar liet het daarbij, misschien uit solidariteit met de organisatoren. Er was overigens wél kritiek, en Benkö heeft zich daartegen verdedigd in een artikel 'My worst enemy' over zijn chronische tijdnoodprobleem, waarin hij stelde dat hij zeker wilde zijn dat er geen

eeuwig schaak in zat en dat "sickeningly" zijn vlag viel terwijl hij zijn zet uitvoerde.

Pas in de biografie Meie Keres van de hand van Valter Heuer uit 1977 tref je een beschrijving aan (in het Ests) van hoe de afloop van deze partij bij Keres aankwam, die er ten slotte het grote slachtoffer van was. Het moet verschrikkelijk voor hem zijn geweest, maar hij was natuurlijk al heel wat gewend van zijn Sovjetbazen. Hij revan- cheerde zich in ieder geval grandioos door de beslissingstweekamp tegen Geller te winnen. Dat Geller uiteindelijk toch nog óók in het volgende Kandidatentoernooi (pardon, Kandidatenmatches – voor het eerst) terechtkwam, omdat Botwinnik zich terugtrok, is een van die bittere spelingen van het lot waarover we maar niet al te diep moeten filosoferen.

Maar mijn eindconclusie over het probleem van het valsspelen luidt op basis van deze gebeurtenissen wél: er is niets nieuws onder de zon, helaas.

EINDE TOERNOOI ANTI-CLIMAX

Geller gelijk met Keres, tweekamp in Rusland

Benkö stond gunstig, toonde geen interesse **Jazy loopt wereldrecord**

WILLESTAD (ANP) — Het kandidatentoernooi is niet een verheugende anti-climax, ten minste van grootmeester Paul Keres' geïndigd. Deze had tot de laatste ronden de (geïndigde) eerste plaats voor het grijpen. Als gevolg van grote vermoedelijkheid kon hij zijn normale vorm niet toonen en hij bleef een half punt op de sterk en gelijkmatige spelende Petrosjan ten achter.

PARIS (ANP) — De Franse sluitst Michel Jazy, die enkele weken geleden het wereldrecord op de 2000 meter verbeterde, heeft gisteravond in Parijs opnieuw een wereldrecord verbeterd. Tijdens internationale wedstrijden slaagt hij de 1000 meter al in 7 min. 48,2 sec. en heeft daarmee ruim 15 seconden gewonnen het wereld- (en Europees) record, dat sinds eindjuni 1958 (1 min. met 7.22) in naam van de Britse langstafsluider Gordon Pirie stond.

De officiële sluiting van het toernooi heeft iedereen plaats, dan worden terzake de prijzen uitgereikt.

Verbazing allerwegen

Gisteravond werd de afgesloten partij Geller-Benkö uitgespeeld, de laatste krachtmaking in dit toernooi. Benkö stond in een dame-eindspel twee pionnen voor, doch had weinig tijd. Hij had niet alleen de tijd voor de hand liggende wissels te geven koninkde de tijdcontrole te maken en in elk geval de remise te bereiken. Vermeedelijk had hij daarom alleen op winst kunnen spelen. Tot zelfs verlaten verspreidde Benkö de wissels welk zijn slachtoffer bij overwinning de tijd toen nog twee zetten moesten worden gedaan.

Tegenslag

De publieke opinie herde steh Keres in sterke mate tegen Benkö. Als gevolg van deze speelvijl — velerhand heeft hij hierover reageerd — heeft het veld eruit — tussen Geller gelijk met Keres. Maar daar noch achtervolgde eindtoernooi en nu een tweekamp met Geller dienen te spelen. Als volgende tweekamp zij te vermelden dat hij in deze laatste tweekamp 2½ punt zal moeten scoren een gelijk spel betekent — winst voor Geller.

Telegram

Het bestuur van de Smeets heeft een telegram aan Pjotr Bogatov, de president van de wereld schaakbond, gezonden, met het verzoek de toekomstige tweekamp tot in de Roepst-Union te doen verspreiden. Grootmeester Averbach, als voorzitter van de Sovjet-voetbal in Willestads aanwezig, heeft ook met het voorzitter van de Smeets akkoord verklaard. Grootmeester Averbach is o.a. vice-president van de Russische schaakfederatie.

Gastspelers AGOVV

APPELDOORN (ANP) — De Appel- doornse (nieuwe) district AGOVV heeft gisteravond met 8-1 gewonnen van FC VVb Ommen, de hoogst ge- plaatste club in de eerste divisie van de Overijsselse voetbalcompetitie. Bij de rust leidde AGOVV, dat drie gastspelers — Timbalien de Jong, Jo Albeens, middenvoor Verbeegen (Leeuwarden) en linkback Wortel (Leeuwarden) — had opgesteld, met 2-0.

Voor het laatste: Keres en Geller. De partij werd pement tijdens het Kandidatentoernooi, toen was niet te overtuigen was, hoe dicht zij bij elkaar zouden blijven. Nu zijn ze samen geïndigd als nummers 2 en 3. In Rusland wordt de laatste strijd voortzet.

Krantenartikel over het incident.

De wedstrijdleiders grepen niet in.

Tal in Nederland

Symon Algera

Michail Tal wordt in 1936 in Letland geboren en in 1960 berooft de Tovenaar van Riga zeer verrassend en met gedurfd spel Botwinnik van zijn wereldtitel. Hij is altijd vriendelijk, vrolijk en optimistisch en kent geen vijanden. Hij bezoekt ons land vaak, niet alleen om te schaken, maar ook om zijn familie te zien. Zijn beste vriend in Nederland is Genna Sosonko, die ook de bron is van veel mooie verhalen over deze onvergetelijke schaker.

De Tovenaar van Riga

Michail Tal wordt in 1936 geboren in Riga, de hoofdstad van Letland. Zijn vader, die hem de eerste zetten leert, is huisarts en de kleine Michail speelt zijn eerste partijen tegen patiënten in de wachtkamer. In de jaren vijftig begint zijn opmars naar de wereldtop en in 1960 wordt hij wereldkampioen door Botwinnik in een match met klinkende cijfers te verslaan. Hij trekt de aandacht door zijn attractieve speelstijl. Hij is dan pas 23 jaar oud en wordt al snel de Tovenaar van Riga genoemd. Door zijn tegenstanders wordt hij geroemd om zijn sportieve gedrag, maar een aantal van hen noemt wel zijn priemende blik en hypnotiserende ogen, en sommigen dragen daarom een zonnebril als ze tegen hem spelen. Ree noemt hem niet de beste, maar wel de meest geliefde wereldkampioen. Deze kwalificatie is opmerkelijk want hij is zeker niet van onbesproken gedrag, en dan vooral door zijn drankgebruik. Ook in de verhalen over hem in ons land komt zijn belangstelling voor alcoholische dranken vaak terug.

Vader en zoon Piket

De eerste krantenberichten over Tal in Nederland gaan over simultaanseances, nog voordat hij wereldkampioen wordt. In 1962 is er een landenontmoeting Nederland-

Rusland in Den Haag. *De Waarheid* schrijft: 'Vooral ex-wereldkampioen Tal had veel bekijks. Toen zijn partij tegen Kramer ten einde was, kreeg het publiek zijn kans om van heel dicht bij te zien hoe de jonge Rus in een razend tempo analyseert'. Rusland en Tal wonnen. In 1964 speelt Tal zijn eerste grote toernooi in Nederland. Hij komt naar

Wereldkampioen in 1960.

Amsterdam voor het interzonale toernooi, waar hij samen met Spasski, Smyslov en Larsen met 17 uit 23 gedeeld eerste wordt. De Leidse Schaakbond slaagt erin om de Tovenaar te strikken voor het geven van een simultaan tegen 40 sterke schakers uit de Sleutelstad. De *Leidsche Courant* noemt zijn vriendelijke houding en is onder de indruk van de Letse grootmeester, die in een zeer hoog tempo en continu rokend langs de borden loopt. Hij verliest slechts één partij, en dat is tegen de jonge Joop Piket, die jarenlang een sterke hoofdklassespeler zal zijn. Bij zijn laatste grote toernooi in Nederland, Hoogovens 1988, speelt Tal weer tegen een jonge Piket: het is de achttienjarige Internationaal Meester Jeroen, zoon van Joop. Het wordt een interessante remise. Later wordt Jeroen nog vier keer kampioen van Nederland.

Eersel 1969

Tal heeft zijn leven lang een zwakke gezondheid, en zijn levensstijl heeft daar geen goed aan gedaan. Hij was nierpatiënt en één van zijn nieren is operatief verwijderd. Hij kreeg vaak morfine toegediend en raakte hier na verloop van tijd ook aan verslaafd. De sporen van zijn slechte gestel zijn te zien bij zijn bezoek aan Eersel in 1969. Hij speelt daar een tweekamp tegen Bent Larsen, met als inzet een plaats in het interzonale toernooi van 1970. Euwe spreekt het openingswoord en Geller, zijn secondant, geeft het commentaar bij het demonstratiebord. Larsen wint de match overtuigend met 5½ tegen 2½. De kranten zijn kritisch over het spel van Tal en schrijven dat hij geen schim meer is van de wereldkampioen van 1960, maar ze wijzen daarbij wel op zijn slechte gezondheid. Geller gaat elke dag naar de apotheek om medicijnen te halen, en het *Algemeen Dagblad* schrijft dat

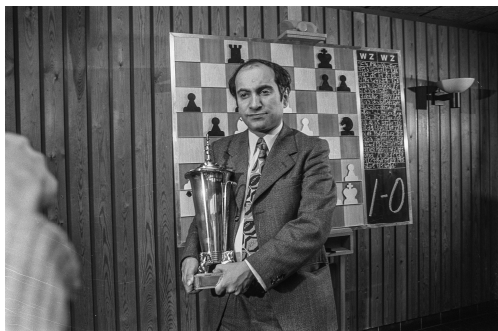
het genie Tal meer behoefte heeft aan een verpleger dan aan een grootmeester.

Tegelijkertijd wordt in Eersel ook een tweekamp tussen Ree en Kavalek gespeeld, en als Larsen hoort dat het honorarium voor deze spelers hoger is dan voor hen, springt hij uit zijn vel van woede. De reactie van Tal is zoals we hem ook later zullen kennen, hij vindt het niet zo erg en voor hem is er geen probleem. Het verschil in beloning had te maken met het feit dat de ene match onder de FIDE viel en de andere niet.

Hoogovens 1973

Tal speelt veruit zijn meeste buitenlandse partijen (buiten de Sovjet-Unie) in Nederland. Het leeuwendeel daarvan bestaat uit vijf Hoogovenstoernooien. Dat van 1973 zal voor hem het meest gedenkwaardig zijn geweest. Hij wint het niet alleen, maar hij ziet hier ook zijn vriend Sosonko voor het eerst weer na diens emigratie uit de Sovjet-Unie. Genna doet mee in een van de reservegroepen en Misha, zoals hij vaak door hem wordt genoemd, komt elke dag even kijken naar zijn partij, en ook naar de andere partijen uit de groep. Zijn liefde voor het schaakspel is groot en het niveau van de spelers is voor hem minder belangrijk, uit verhalen blijkt dat hij ook met alle plezier tegen portiers en obers van hotels speelt. Er wordt in Wijk aan Zee veel gedronken en Sosonko herinnert zich het verbouwereerde gezicht van de barman als hem wordt gevraagd om vijf porties cognac in het glas van Tal te schenken. De avond voor de rustdag zijn ze samen in Den Haag en bezoeken daar de film *The Godfather*, die toen net uit was. Tal kijkt met veel plezier, maar hij zit wel op hete kolen omdat hij niet mag roken. Ze praten in Wijk aan Zee over alle mogelijke onderwerpen, maar het

verbaast Sosonko dat hem geen enkele vraag wordt gesteld over zijn vertrek uit zijn moederland.

Tal wint Hoogovens 1973. (foto NA)

Lange nachten in Kennemerduin

De oude vrienden spreken elkaar tot diep in de nacht, en vaak moet Sosonko te voet naar Beverwijk, waar hij verblijft. Het is een misvatting om te denken dat Tal daarna direct zijn bed opzoekt. Münninghoff schrijft: 'Terwijl ik zelf toch geregeld pas tegen het ochtendgloren het Kennemerduinhotel verliet, trof ik in de halfduistere gangen stevast Tal aan, meestal in opgewekt gesprek met enkele andere doorzakkers.' Timman, die niet meedoet maar wel aanwezig is, schrijft dat ze tot diep in de nacht snelschaakpartijen spelen in de donkere kelderruimte van het hotel. Drankjes worden in overvloed aangevoerd door belangstellenden. Hoewel ze geen telling bijhouden, schrijft Timman dat de uiteindelijke score sterk in zijn voordeel moet zijn uitgevallen, en veel later geeft Tal dat ook toe.

Familiebezoek in Den Haag en Amsterdam

De schaaktoernooien in Nederland worden door Tal trouw gecombineerd met bezoeken aan zijn tante Riva, de zuster van zijn moeder, die al vanaf de jaren dertig in Den

Haag woont. In 1959 trouwt Tal met de negentienjarige Sally Landau, een succesvolle zangeres en danseres, met wie hij zijn zoon Gera krijgt. Na veel verwikkelingen met de Sovjetautoriteiten scheiden ze in 1970. Moeder en zoon vertrekken uit Riga en komen uiteindelijk in België aan. Tal houdt wel steeds contact met hen.

In *Russian Silhouettes* schrijft Sosonko dat openlijke contacten tussen Sovjetburgers en emigranten door het Kremlin argwanend worden gevolgd en dat Misha en Gera elkaar daarom in 1980 verschillende keren in zijn huis in Amsterdam ontmoeten. Tal heeft tot zijn dood goede contacten gehouden met Sally, en ook met Gera, die later tandarts in Israël wordt en drie kinderen krijgt.

Oom Robert

Sosonko schrijft uitvoerig over het ruime appartement van Tal in Riga. Hij is dan niet alleen zijn secundant, maar ook een goede huisvriend. Het appartement wordt bewoond door zijn moeder, een energieke en imposante vrouw, zijn broer Yasha, zijn ex-vrouw Sally en zoon Gera en ook een vriendin van Tal, waarmee deze een kamer deelt. Een vrijwel dagelijkse gast is een man die oom Robert wordt genoemd. Hij was eerder taxichauffeur in Parijs en een vriend van zijn vader, die dan al overleden is. Hij zit vaak met een sigaret in zijn mond en een glas drank in zijn hand zwijgend te kijken als de schakers met hun partijen bezig zijn. Oom Robert is geen sterke speler, maar hij mengt zich soms wel in de analyses. Sosonko vindt zijn gelijkenis met Tal treffend. Als Michail hem een keer wat ongemanierd van repliek dient, hoort Genna zijn moeder zeggen dat hij niet op deze toon tegen zijn vader moet praten. Oom Robert blijkt dus de biologische vader van Michail Tal te zijn.

Tal-Sosenko, Hoogovens 1976: de voormalige pupil tegen zijn oude trainer. (foto NA)

Boodschappen in Tilburg

De vaardigheden van de Tovenaar van Riga beperken zich tot de schaakstukken, want in veel opzichten is hij erg onhandig. Hij heeft al de grootste moeite met het gebruiken van elektronische hulpmiddelen, zoals een scheerapparaat, en het is dan ook niet vreemd dat hij de auto die hij na het halen van de wereldtitel ontvangt onmiddellijk doorgeeft aan zijn broer. Sosenko vertelt dat zij dan vaak de taxi nemen en dat Tal dan zeer bedreven is in het spelletje om met de cijfers op nummerborden zo snel mogelijk op 21 uit te komen.

Ook bij zijn verblijf in Nederland komt een zekere onbeholpenheid aan het licht. In Tilburg vraagt hij aan Sosenko of deze hem wil helpen bij het doen van boodschappen. Dat gebeurt wel vaker want hij komt hier meestal met een enorme lijst, nooit voor zichzelf maar wel voor zijn vriendinnen. Sosenko schrijft dat hij zonder zelfs maar te kijken alle suggesties van de winkelmeisjes accepteert. De groene bankbiljetten van vijf gulden en duizend gulden zitten door elkaar in zijn broekzakken, want hij heeft geen portemonnee en Tal kijkt een keer zeer verbaasd als hij in een van zijn zakken nog een biljet van duizend gulden vindt.

Match met Timman

In het najaar van 1988 speelt Tal in Hilversum een door de KRO gesponsorde match tegen Jan Timman. Het is niet hun eerste onderlinge krachtmeting, want drie jaar eerder zaten ze ook al tegenover elkaar. In het kandidatentoernooi van 1985 in Montpellier eindigen de beide grootmeesters namelijk achter een Russisch drietel op een gedeelde vierde plaats, en er is een beslissingsmatch nodig voor de laatste plaats in de halve finales. De Fransen zijn in het geheel niet voorbereid op de organisatie en er is ook maar een klein bedrag aan starten prijzengeld beschikbaar. Tilburg en Rotterdam proberen de match naar Nederland te halen, maar de Franse organisatie ligt dwars. Na veel geruzie, er wordt zelfs gesproken over afstel, spelen ze uiteindelijk toch weer in Montpellier. Het wordt na een spannend en boeiend wedstrijdverloop 3-3 en dat is voor Timman voldoende voor een match tegen Joesoepov, die begin 1986 in Tilburg wordt gespeeld. Onze landgenoot verliest met 6-3.

In Hilversum staat er minder op het spel. Vóór de laatste partij staat Michail met 3-2 voor. Hans Böhm, die verslag doet voor radio en krant, vertelt dat hij rond twee uur in de ochtend in het hotel aankomt en dat niet veel later de telefoon gaat, het is Tal. 'Hans, ik heb hier een flesje wodka. Kun je niet komen, dan drinken we het samen op.' 'Dank je Misha, ik heb nog werk te doen en het is al laat.' Tien minuten later gaat de telefoon weer. 'Hans, ik ben niet de enige die vraagt om te komen, de fles wil het ook.' In het besef dat Tal anders zou blijven bellen besluit Böhm om toch maar te gaan, en daar ziet hij Misha met een flink stuk in zijn kraag en op de tafel een nog dichte fles wodka. Er worden geen borrelglazen maar

normale drinkglazen gevuld, en hij komt niet voor vier uur zijn kamer uit. De volgende dag speelt Tal met zwart zonder veel moeite remise en wint de match.

Larisa Sobolevskaja

Michail heeft, naast zijn echtgenotes, veel vriendinnen. Hij is daarbij niet alleen de onhandige en hulpbehoevende goedzak, maar ook een Don Juan. Zo is van hem bekend dat hij na een winstpartij naar drie verschillende vrouwen belt met dezelfde tekst dat hij alleen maar gewonnen heeft door aan hen te denken. Een van zijn vriendinnen is Larisa Sobolevskaja, een elegante en wat oudere blondine die in de jaren zestig zijn partner in Moskou is geweest. Bij een van zijn bezoeken aan Nederland vraagt Tal aan Sosonko of deze iets voor hem te lezen heeft. Hij geeft hem *KGB: The Secret Works of Soviet Secret Agents*, van John Barron. Het langste hoofdstuk is gewijd aan Larisa, waarin wordt beschreven hoe zij in 1958 bij een operatie van de KGB de minnares wordt van de Franse ambassadeur in de Sovjet-Unie, Maurice Dejean, met de bedoeling om hem daarmee te chanteren. Het speelt midden in de Koude Oorlog en de affaire krijgt veel aandacht in de media, ook in Nederland. Na twee dagen heeft Tal het boek al uit en vraagt: 'Heb je iets anders voor me?'. Hij zegt geen woord over de heldin van het boek, waar hij toch bijna tien jaar mee heeft samengewoond. Voor meer details van dit verhaal en andere verhalen met een hoog lief-en-leed-gehalte wordt verwezen naar *Checkmate, The Love Story of Mikhail Tal and Sally Landau*.

Ongelukkig in Duitsland

De laatste jaren van zijn leven brengt Tal door in Duitsland, samen met zijn derde vrouw en dochter Zhanna. Volgens Vaga-

nian, die naast hem woont en met wie hij voor een Duitse club in de Bundesliga speelt, is hij daar zelden echt gelukkig. Zijn lichaam is gesloopt en hij ziet er uit als een onverzorgde bejaarde man. Hij weet zelf maar al te goed dat hij niet meer de gevierde schaker van vroeger is, want in antwoord op een groet van een bekende zegt hij 'Dank je' en als hem wordt gevraagd: 'Waarvoor?' antwoordt hij 'Dat je mij herkende'. Hij zit ook in geldproblemen en neemt alle klussen aan om nog wat te verdienen. Zoals gewoonlijk klaagt hij zelden. Hij komt ook nog geregeld in Nederland. Zo treedt hij in Tilburg op als gastdocent voor de Max Euwe Academie, een initiatief van het Max Euwe Centrum, dat zal bestaan van 1989 tot 1997 (voor meer informatie daarover, zie *Nieuwsbrief* nr. 78).

Tal in 1991 als gastdocent van de Max Euwe Academie. (foto NA)

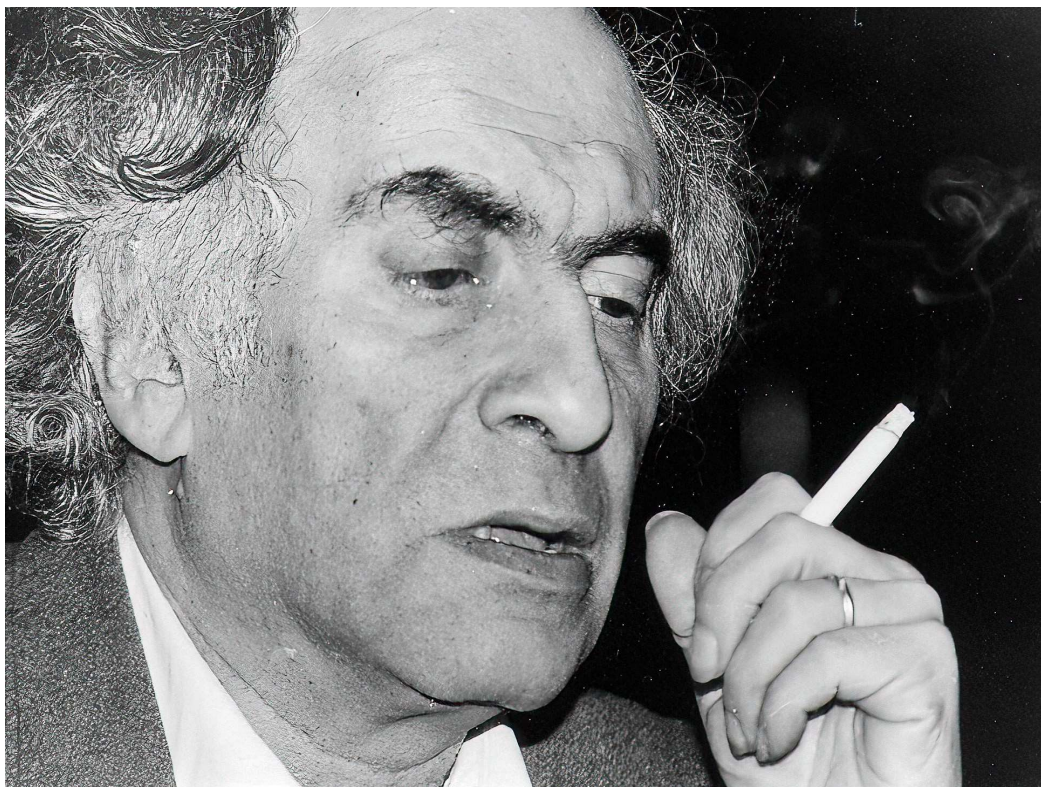
Laatste kunststuk: winst op Kasparov

In 1992 vliegt hij naar Moskou voor een nieuw bezoek aan zijn artsen, die zijn toestand als hopeloos beoordelen. De artsen knippen een oogje dicht en hij mag blijven roken en drinken. Als hij hoort dat er een groot snelschaaktoernooi in Moskou is wil hij graag meedoen, en zijn specialist stemt onverwacht meteen toe. Hij gaat rechtstreeks van het ziekenhuis naar het toernooi, haalt daar de derde plaats, achter Karpov en

Barejev, en verslaat een aantal grootmeesters waaronder ook Kasparov. Dit zal het laatste kunststuk van de Tovenaar van Riga zijn. Een maand later overlijdt hij op 55-jarige leeftijd. Zijn hersens werkten nog goed, maar zijn lichaam kon niet meer. Hij wordt van Moskou naar Riga gebracht en daar op een oud Joods kerkhof begraven. Zijn grafsteen is sober, maar in het centrum van

Riga staat een drie meter hoog monument.

Michail Tal kwam vaak naar Nederland en hij was hier erg geliefd. Sosonko eindigt een lang verhaal over hem met de slotzin dat zijn Misha het waard is dat er goed over hem wordt geschreven. Hier zullen veel Nederlandse schaakliefhebbers het van harte mee eens zijn.

De 'Tovenaar van Riga' in de jaren negentig.

Belangrijke bronnen: krantenartikelen; *Russian Silhouettes*, Genna Sosonko; *Matten* (nummer 8), Sosonko; *Schakers portretten*, Jan Timman; *Checkmate, The Love Story of Mikhail Tal and Sally Landau*, Sally Landau; *Schitterend schaak*, Hans Ree.

Dit artikel is het tiende in een reeks. Symon Algera schreef in de MEC-nieuwsbrief eerder over Réti, Lasker, Capablanca, Aljechin, Botwinnik, Flohr, Maróczy, Keres en Philidor. U vindt deze nieuwsbrieven op de site van het Max Euwe Centrum.

Sponsoren in Schakend Nederland

Eddy Sibbing

In dit artikel gaan we op zoek naar de eerste sponsoren van schaaktoernooien in Nederland, maar ook kijken we naar de sponsoring van het Nederlands kampioenschap. Als sponsoring zien we in eerste instantie het financieel ondersteunen van toernooien, wat reclame voor de sponsor oplevert. In de beginjaren van sponsoring was er vaak sprake van het beschikbaar stellen van een speelruimte en soms nog wat prijzen, veelal in natura. Later, na de intrede van ‘marketing’, gaat ook naamsbekendheid een steeds belangrijker rol spelen.

Hoogovens

Als eerste schaaksponsor zal menigeen direct aan *Hoogovens* denken. Hoewel het toernooi al sinds 1938 bestaat, was er pas veel later sprake van sponsoring. In de beginjaren was het een weekendtoernooi, georganiseerd door de H.O.S.C. (Hoog Ovens Schaak Club). In de derde editie had de organisatie de stoute schoenen aangetrokken en Max Euwe uitgenodigd. Hij won zijn drie partijen en kreeg als prijs een glazen schaakspel. Van geldprijzen of startgelden was - officieel - nog geen sprake. In 1949 werd de Hoogovens Tournoiclub opgericht, met een contributie van een kwartje per jaar, om zodoende het toernooi financieel te ondersteunen. Samen met een tombola, een loterij, een Amerikaanse verkoop en ‘aanstootgevende bedelpartijen’ van het organisatiecomité, werd het toernooi gefinancierd. Het schietgebed van de nieuwe toernooi-directeur, prof. dr. Ten Doesschate, was: ‘O Heer, geef mij een sponsor, die zelf kan schaken en van ons houdt’.

Het toernooi zou nog jaren voortgaan met een bijdrage van Hoogovens (3.000 gulden in 1951) en een jaarlijkse bijdrage van de KNSB. In 1958 was er eindelijk sprake van ‘echte sponsoring’, want het staalbedrijf

droeg dat jaar maar liefst 28.000 gulden bij, en ook de gemeente Beverwijk schonk 2.500 gulden. Nog steeds kleine bedragen vergeleken met de budgetten van nu, maar de sponsoring was een feit.

In de jaren zeventig van de vorige eeuw stond de sponsoring van Hoogovens overigens enkele jaren op losse schroeven vanwege de vele miljoenen verlies die het bedrijf leed. In 1974 werd er zelfs een miljoen gulden per dag (!) verloren, vandaar dat de sponsoring van het schaaktoernooi voor 1975 in gevaar kwam. Goede raad was duur, maar Hans Bakker (PR-functionaris van het toernooi) en Lex Jongsma bedachten een list! Jongsma publiceerde op de ochtend van de cruciale directievergadering een artikel in *De Telegraaf* met als kop: ‘Hoogovenstoernooi moet blijven’. Die uitspraak zou door directielid Van Vuuren zijn gedaan, een van de weinige directieleden die het toernooi jaarlijks bezocht. De redactie had echter directielid Van Veelen met naam en foto in het artikel opgenomen! De naamsverwisseling kwam niet uit, met name omdat Van Veelen door Jan en alleman werd geprezen om zijn steunbetuiging aan het toernooi en de lof maar al te graag tot zich liet komen. Althans, dat was de verklaring

van Jongsma in het jubileumboek *60 jaar Hoogovens Schaaktoernooi*.

Algemeen Handelsblad

Verder zoekend naar de eerste schaaksponsor stuiten we op het toernooiboekje van het *Algemeen Handelsblad correspondentieschaaktoernooi* uit 1917. Vanaf februari dat jaar werden er partijen gespeeld tussen Marchand, Fick, Olland en Te Kolsté. Iedereen speelde een partij met wit en zwart tegen elkaar. Dagelijks werden de zetten gepubliceerd in de krant, zodat de lezers mee konden denken. Uiteindelijk waren de matches in maart 1918 afgelopen, met Olland als winnaar. Op zich zou je kunnen zeggen dat het *Algemeen Handelsblad* de eerste Nederlandse schaaksponsor was, maar sponsoring van een correspondentietoernooi is toch wat anders dan van een echt toernooi.

In 1932 sponsorde het dagblad *De Arbeiderspers* de match Euwe-Flohr met de volgende argumentatie: ‘Eensdeels is het de concurrentie, welke hiertoe drijft, doch anderdeels geschiedt dit ook uit overtuiging, dat de krant zich niet enkel kan bepalen tot het geven van nieuws. Tot haar hoogere taak behoort ook het verbreiden van goede sport, waartoe toch zeker in de eerste plaats het schaken mag gerekend worden’. Door een overwinning van Euwe in de laatste partij eindigde het eerste gedeelte van de match in 4-4. Euwe, zelf schaakredacteur van *De Arbeiderspers*, dankte na de laatste partij de sponsor voor de organisatie. Flohr was reeds vertrokken naar de danszaal van Bellevue, maar had geen leuke avond gehad: ‘Alle meisjes waren te lang voor mij. Bovendien kent, behalve de dienstmeisjes, hier niemand Duitsch’. Het tweede deel van de match werd in augustus in Karlsbad

gespeeld en eindigde ook in 4-4. *De Arbeiderspers* is dus, voor zover we hebben na kunnen gaan, de eerste sponsor van een schaakevenement in Nederland.

De Arbeiderspers had schaken én zijn schaakmedewerker sowieso hoog in het vaandel staan, want op 15 december 1935 huurde men een grote zaal af om de laatste partij van de match Euwe-Aljechin te volgen. Meer dan duizend abonnees waren aanwezig in het A.M.V.J.-gebouw. Nadat Aljechin - in verloren stand - remise accepteerde snelde de nieuwe wereldkampioen. naar ‘zijn lezers’ toe om zich ook door hen te laten huldigen.

In oktober 1936 sponsorde *De Arbeiderspers* een achtkamp met deelname van Euwe, Aljechin, Fine, Grünfeld, Kmoch, Landau, Van den Bosch en Prins. De organisatie was in handen van het ervaren ‘Euwe Aljechin-comité’, met leden als Van Harten en Levenbach. Prins kwam zowel in de eerste als de derde ronde te laat. Hij werd door de wedstrijdleiders en de leden van het comité aangesproken op zijn gedrag. De zaak escaleerde, Prins verliet het toernooi en werd vervangen door Van Scheltinga. Euwe en Fine wonnen deze achtkamp met 5 uit 7, een halfje voor Aljechin.

Sponsorende omroepen

De bekendste sponsor van het eerste uur was natuurlijk de AVRO. Het was zeker de eerste sponsor wiens naam prominent terugkwam in de toernooinaam. *AVRO 1938* is een klassieker in de schaakhistorie geworden, met een eeuwigdurende link naar de omroep. Het bijeen brengen van de beste spelers van de wereld, plus alle reis- en verblijfkosten, zal de omroep aardig wat geld hebben gekost. Exacte bedragen heb ik echter niet kunnen achterhalen.

Een jaar later was de VARA sponsor van de tweekamp Euwe-Keres. Daar was natuurlijk veel minder geld voor nodig dan de dubbelronde achtkamp (14 ronden) van de AVRO. Het was evident dat de omroepen, naast schaakcursussen op de radio, ook met schaaksponsoring met elkaar in competitie waren. In de loop van de geschiedenis hebben zij sowieso veel schaaktoernooien en -evenementen gesponsord. Iedereen kent het AVRO-toernooi van 1973, de AVRO-tweekamp (Euwe-Sosonko) in 1975, en tussen 1983 en 1990 sponsorde de AVRO acht Nederlandse kampioenschappen op rij.

In dezelfde periode sponsorde de VARA negen jaar lang de Nederlandse jeugdkampioenschappen (1982-1990). Daarnaast organiseerde de KRO tien matches (1982-1991) tussen Jan Timman en een wereldtopper. De periode tussen 1973 en 1991 was een gouden tijd voor de publiciteit van het schaken in Nederland. Mediastad Hilversum droeg daar in grote mate aan bij, met name ook door de populariteit en bemoeienis van 'mister chess' Hans Böhm. Deze eeuw werd, op initiatief van Jan Nagel, het NK nogmaals drie maal (2006-2007-2008) in de mediastad gehouden.

Euwe-Sosonko, AVRO-tweekamp in 1975. (foto NA)

Sponsoring Nederlands kampioenschap

Aan de vooravond van het Nederlandse kampioenschap van 2022 is het interessant om terug te kijken hoe de NK's zijn gesponsord. In 1957 was Caltex Petroleum Maatschappij de eerste officiële sponsor van

het NK. Voordien werd het NK georganiseerd door schaakclubs die bijvoorbeeld een jubileum vierden, zoals SMB in 1948. De speelzaal werd in veel gevallen (belangeloos) beschikbaar gesteld door organisaties als Het Schaakhuis (1947),

het hoofdbureau van politie in Amsterdam (1948 en 1954), het Parkhotel in Enschede (1952) of de burelen van dagblad *Het Binnenhof* in Den Haag (1956).

In 1969 werd Friesche Vlag hoofdsponsor en verhuisde het NK naar Leeuwarden. Met Waling Dijkstra als grote organisator, bleef de zuivelproducent tien jaar sponsor.

Donner gaf in *de Volkskrant* van 16 januari 1976 aan dat het voor sponsoren ergerlijk was dat er in de kranten werd gesproken over 'het kampioenschap van Nederland' zonder de naam van de sponsor te noemen. In *Schakend Nederland* en later *Schaakmagazine* kwam het ook niet vaak voor dat

op de coverfoto een sponsornaam te zien was. Geen bewust beleid volgens oud-hoofdredacteur Minze bij de Weg: 'Ik koos foto's eenvoudig omdat ik ze vond passen. In het binnenwerk ging ik ervan uit dat sponsornamen altijd worden genoemd als dat relevant was.' Uitzondering op de regel was onderstaande foto van de 'erepartij' tussen Donner tegen Euwe op de cover van *Schakend Nederland* van december 1977. De partij werd gespeeld in het kader van het 155-jarig jubileum van VAS, met de ABN als sponsor van het jubileum. De fotograaf kon niet om het logo van de bank heen, al zou men tegenwoordig wel even de asbak en het doosje voor de stukken uit beeld hebben gezet.

Erepartij Donner-Euwe in 1977. (foto NA)

In 1979 werd de Friesland Bank voor drie jaar de volgende Friese hoofdsponsor van het NK. Op 19 februari 1981, enkele dagen voor het begin van het NK, overleed schaakmecenas Waling Dijkstra. Een grote aderlating voor het Friese schaak, maar vooral ook voor het NK. In 1982 werd 'Het

Audio Sonic Scisys Toernooi om het Schaakkampioenschap van Nederland' gehouden. Het toernooi werd deels in Amsterdam en deels in Drachten verspeeld. In 1983 startte de genoemde reeks NK's in Hilversum, met de AVRO als oude vertrouwde gastheer en Philips als sponsor.

AVRO-voorzitter Wallis de Vries overhandigt de trofee aan Van der Wiel, Nederlands kampioen van 1984. Sponsor Philips is nog net te zien. (foto NA)

Superjaren

Het schaken floreerde in de tachtiger en negentiger jaren van de vorige eeuw, zo ook de sponsoring. In 1985 werd OHRA (algemeen) sponsor van de KNSB. Het sponsorbedrag van het verzekeringsbedrijf bedroeg in het eerste jaar 325.000 gulden en liep zelfs op tot 550.000 gulden in 1990. Ook de VSB stak veel geld in het schaken. Naast

het jaarlijkse toptoernooi, stopte de bank een miljoen gulden per jaar in haar school-schaakplan. Uiteraard moet ook Interpolis genoemd worden, want naast sponsoring van haar toptoernooien (1977-1994) deed de Tilburgse verzekeraar nog veel meer voor het schaken. Verzekeraars, banken en computerbedrijven wilden zich maar al te graag afficheren met schaken. Naast de al

eerder genoemde omroepen, die in deze jaren ook allemaal actief waren als sponsor.

Nikolic op het NK van 1999. (tekening Rupert van der Linden)

Na twee jaar Eindhoven (1991-1992) keerde het NK in 1993 eenmalig terug naar Hilversum, met wederom de AVRO en Philips als sponsors. Vanaf 1994 was Wolters Kluwer drie jaar sponsor en verhuisde het NK naar Amsterdam. Van 1997 tot 2000 was Broekhuis Training sponsor en werd het NK in Rotterdam verspeeld. 'Koningssponsor' Broekhuis was daarnaast ook nog (mede)sponsor van het NK computerschaak, het Open Kampioenschap van Utrecht, de Schaakuniversiade en jeugdkampioenschappen. Tevens stond in alle edities van *Schaakmagazine* een paginagrote advertentie van de Koningssponsor. In 2000 leverde de omstreden deelname van de computer Fritz SSS* extreem veel - negatieve - publiciteit op. Een paar dagen na het NK maakte directeur Siem Broekhuis bekend dat zijn bedrijf stopte als sponsor: 'Voor het schaken heeft het veel publiciteit opgeleverd. Ik heb nog nooit zo veel televisieploegen gezien, maar de naam Broekhuis is nauwelijks gevallen. Ik kijk er met

gemengde gevoelens op terug. Ik denk dat ChessBase de grote winnaar is.' Broekhuis Training had in 2000 meer dan een ton in het toernooi gestopt terwijl de (sponsor)bijdrage van Chessbase slechts 12.000 gulden was.

Sponsors 'scharrelen'

Daarna keerde het NK weer voor een paar jaar terug naar Leeuwarden. In 2001 werden het NK algemeen ('mannen') en vrouwen voor het eerst tegelijkertijd op dezelfde locatie verspeeld. Noodgedwongen, want een grote hoofdsponsor was er niet. Bestuurslid Sytse Faber had een aantal kleinere sponsors bij elkaar 'gescharreld', waardoor de NK's door konden gaan. Om de kosten te drukken waren de startgelden afgeschaft en was het deelnemersveld teruggebracht tot tien deelnemers. De prijzenpot bedroeg 88.000 gulden. Van 2002 tot 2005 was er een ruimer budget omdat Essent hoofdsponsor was geworden. Andere constante factoren in deze jaren in Leeuwarden waren de winnaars: Van Wely en Peng. Vanaf 2006 werd er drie jaar in een andere oude vertrouwde speelstad gespeeld: Hilversum. Een reeks sponsors maakte het mogelijk om weer een twaalfkamp te houden. In de loop van de Hilversumse jaren werd de sponsoring minder en moest de organisatie het met een steeds kleiner budget doen.

De media-aandacht voor schaken werd steeds kleiner. Volgens Marcel Peek, KNSB-bestuurslid topschaak en voormalig netmanager van NPO 1, komt dat door veranderend mediagedrag. 'De opkomst van internet en sociale media heeft grote impact gehad op adverteerders en sponsors. Publieksgroepen kunnen nu veel gerichter worden bereikt dan via traditionele media. Ook in het schaken heeft dat geleid tot nieuwe vormen van sponsoring, bijvoor-

beeld gericht op recruitment, of individuele sponsoring van topspelers die via sociale media hun eigen aandacht genereren. Actieve schaakliefhebbers worden tegenwoordig uitstekend bediend met live verslaggeving via internet, maar voor een breder publiek is het schaken helaas minder vaak in beeld. Het lukt alleen wanneer de nieuws-waarde uitstijgt boven de schaakwereld zelf, zoals recentelijk bij de controverse tussen Carlsen en Niemann. Of wanneer Nederlandse topspelers exceptionele prestaties leveren. De ontknoping van het Tata-toernooi in 2021 met Anish Giri en Jorden van Foreest haalde het NOS-journaal.'

In 2009 werd er geen hoofdsponsor gevonden en moest de KNSB fors bezuinigen. Het NK in Haaksbergen kostte dat jaar nog geen 40.000 euro, bijna 75.000 euro minder dan in 2008. Door het verminderde prijzengeld bedankte een aantal toppers voor de eer. Andere tegenvaller was de terugtrekking van voormalig kampioen Tiviakov na drie ronden. Lichtpuntje was de 15-jarige NK-debutant Anish Giri, die het toernooi won. De jongste Nederlandse kampioen in de geschiedenis!

Ook in 2010 (Campus Eindhoven) en in 2011 (Boxtel) werd het NK georganiseerd zonder hoofdsponsor. Vanaf 2012 keerde het NK terug naar Amsterdam, voor de eerste keer sinds de Tweede Wereldoorlog met acht spelers. Er werd op verschillende locaties in de hoofdstad (Science Park, Manor Hotel, Koninklijk Instituut voor de Tropen en de Tolhuistuin) gespeeld.

In 2017 werd Deloitte voor enkele jaren sponsor van het NK. Peter Bommel, CEO van Deloitte, gaf aan dat schaken goed past bij Deloitte: 'Schaken bevat veel aspecten

waarin Deloitte zich herkent. Elementen als strategisch denken, goed voorbereiden, doorzettingsvermogen en slagvaardigheid heb je zowel nodig om succesvol te zijn als medewerker van Deloitte en als schaker'. Een nevendoel van Deloitte was om in de schaakwereld werknemers te werven. Het budget voor het NK ging weer flink omhoog, maar kwam niet meer boven de ton uit. Door corona werd het NK van 2020 niet verspeeld. De editie van 2021 kreeg een nieuwe opzet: bij het toernooi in Hogeveen werden matches gespeeld die uiteindelijk vier finalisten opleverden. Die vier finalisten speelden in het hoofdkantoor van Deloitte in Rotterdam een dubbelronde vierkamp, met Max Warmerdam als kampioen.

Voor het NK van dit jaar is ook geen hoofdsponsor gevonden, vandaar dat de KNSB graag gebruik maakte van het aanbod om het NK in Groningen te houden. Zodoende zal het NK in de laatste dagen van 2022 tijdens het Schaakfestival Groningen worden gehouden. Toernooidirecteur Govert Pellikaan is in zijn nopjes: 'We hadden de KNSB vorig jaar al het aanbod gedaan om het NK in Groningen onder te brengen, maar toen werd er voor Hogeveen gekozen. Dit jaar zal het NK voor het eerst in de historie in Groningen worden verspeeld, tegelijkertijd met ons jaarlijkse schaakfestival. We kijken uit naar een leuke schaakweek aan het eind van 2022!'

Conclusies

Er is al meer dan honderd jaar sprake van sponsoring van schaaktoernooien in Nederland. AVRO 1938 was de eerste sponsor van een groot (internationaal) toernooi. In de tweede helft van de vorige eeuw groeide Nederland uit tot een 'paradijs' qua gesponsorde schaaktoernooien: Hoogovens, IBM,

OHRA, Interpolis en VSB. Nadat de marketingafdelingen steeds belangrijker werden, werd sponsoring van schaaktoernooien minder. Marketeers gingen steeds meer kijken naar media-aandacht, opinieonderzoek, exposure, cross-media, doelgroepen, kijkcijfers en brand management. Schaken kwam aan het eind van de twintigste eeuw steeds minder in beeld voor sponsoring.

Het NK wordt sinds 1957 gesponsord. Na een periode van langdurige sponsoring (Caltex, Friesche Vlag, AVRO), waren de volgende sponsorcontracten van het NK korter (Wolters-Kluwer, Broekhuis Training, Essent, Deloitte). De NK's hadden decennialang budgetten tussen een en twee ton. Na de eeuwwisseling werd het vinden van sponsoren voor het NK steeds lastiger. Het budget voor het NK daalde in 2009 voor

het eerst ruim onder de 100.000 euro en sindsdien zijn de NK's met een beperkt (sponsor)budget georganiseerd.

Door de tv-serie *The Queen's Gambit* en de coronaperiode is schaken weer zeer populair. Die populariteit lijkt echter lastig te vertalen naar sponsoring. Niet alleen voor het NK, maar ook voor het schaken in het algemeen. Veel toernooien hebben kleine sponsors en er zijn ook toernooien verdwenen vanwege gebrek aan sponsoring (o.a. Cultural Village, Batavia). Ook is de sponsoring van schaakclubs vandaag de dag niet te vergelijken met de periode dat bedrijven als Volmac, Desisco, Ordina, CVI en Magnus teams in de hoofdklasse (meesterklasse) sponsorden.

Wat kan de schaakwereld doen om weer aantrekkelijk te worden voor grote sponsors?

Wie gaat Max Warmerdam dit jaar opvolgen als Nederlands kampioen? (foto Harry Gielen)

Schaken in ridderromans

Jaap Staal

In meer dan een opzicht verschilt het middeleeuws schaken van de sport zoals wij die heden ten dage beoefenen. Allereerst week de loop van de meeste stukken af van de huidige. Het heeft weinig zin om daarop in te gaan. De regels waren niet gecodificeerd en de ene streek hield er mogelijk andere op na dan de andere. In de tweede plaats was schaken geen volkssport. Het was een vermaak voor de adel en de welgestelde burgerij. En het werd gelijkkelijk beoefend door mannen en vrouwen.

Nu was de adel berucht om zijn eergevoel. Menig edelman had een heel kort lontje. Een van de beweegredenen van paus Urbanus om tot een kruistocht op te roepen was dat de ridders beter de ongelovigen konden bevechten dan elkaar. En toen Johanna, de dochter van de graaf van Vlaanderen, haar echtgenoot, Ferrand van Portugal, met schaken had verslagen, kon hij zich niet bedwingen en bewerkte haar met zijn vuisten. Toen hij later ten oorlog toog en gevangen werd genomen, weigerde zij het losgeld te betalen en liet hem dertien jaar in gevangenschap zitten.¹

In ridderromans speelt het schaken zo nu en dan een rol. Merkwaardig genoeg niet in *De jeeste van Walewein*.² Er zweeft een schaakbord met stukken binnen, zo mooi en zo duur dat elk stuk beter is dan heel Arturs koninkrijk. Als het bord weer is weggezweefd, wil Artur het hebben en gaat Walewein op zoek om het te vinden. Hij vindt het wel, maar krijgt het alleen mee tegen iets van gelijke waarde, namelijk de kroonprinses van Indië. Na onnoemelijk veel avonturen slaagt hij in zijn missie. Gespeeld wordt er niet met het spel en in plaats van het schaakspel had het net zo goed een ander voorwerp van onschatbare waarde kunnen zijn.

Anders zit het in *De vier Heemskinderen* en *Ogier van Denemarken*. Van beide teksten zijn slechts fragmenten in Middelnederlandse codices overgeleverd. De inhoud van de eerste kennen we uit een volksboek, die van de tweede uit een Duitse bewerking.³ J. Spijker, *Aymijns kinderen, hoog te paard*.⁴ Ogier.huygens.knaw.nl/edition.

Karel de Grote

De historie vanden vier heemskinderen

Nadat Aijmijn zich jaren lang verzet heeft tegen Karel de Grote, maar zich heeft verzoend, worden hij en zijn vier zoons, waaronder Adelaert en Reinout, uitgenodigd om de kroning van Karels zoon Lodewijk bij te wonen. De laatste is hun echter allerminst gunstig gezind. Ik citeer nu de DBNL, de Digitale Bibliotheek der Nederlandse Letteren: ‘Uiteindelijk weten Lodewijcs perfide raadsheren de jonge koning zover te krijgen dat deze Adelaert dwingt tegen hem te schaken en evenals hij zijn hoofd op het spel te zetten. Adelaert spaart het leven van zijn tegenstander, maar waarschuwt hem nooit meer om zo’n kostbare inzet te spelen. Hij voegt eraan toe dat degene die hem op dat idee gebracht heeft, hem blijkbaar liever kwijt dan rijk is. Woedend slaat Lodewijc Adelaert het schaakbord in het gezicht. Wanneer Reinout gehoord heeft wat er voorgevallen is, slaat hij Lodewijc voor de ogen van diens vader het hoofd af.’

Het omgekeerde motief vinden we in Ogier van Denemarken. Terwijl Ogier naar Denemarken is vertrokken om als de nieuwe koning te worden erkend en al op de terugweg is naar Parijs, gaat zijn zoon Boudewijn met Charloot, de koningszoon, en andere ridders op jacht. De bedoeling is een groot everzwijn en een hert te bejagen, die uiteraard door Charloot gedood moet worden, maar deze faalt en in beide gevallen is het Boudewijn die het wel klaarspeelt. Uiteraard neemt Charloot hem dit zeer kwalijk: hij is zwaar in zijn riddereer gekwetst. Met een viertal ridders (verraders) lokt hij Boudewijn ongewapend naar zijn vertrekken. De ridders zijn wel gewapend en sluiten de deur, zodat ontsnappen onmogelijk is. Hem onmiddellijk doden is moord; er moet dus een eervolle manier gevonden

worden om hem om het leven te brengen. Ze liegen gevier: Boudewijn heeft verklaard dat hij Charloot niet alleen op de jacht, maar ook op het schaakbord kan verslaan. Dat wil ik wel eens zien, zegt Charloot, wij spelen schaak; de winnaar mag de ander het hoofd afslaan. Boudewijn wil niet spelen op deze voorwaarde, maar hij moet. Als hij wint, zal hij geen aanspraak maken op de prijs. Ze spelen twee partijen. Charloot speelt sterk, maar Boudewijn weet ze allebei te winnen. In het gesprek dat daarop volgt, wordt Charloot zo kwaad dat hij het schaakbord optilt en Boudewijn daarmee een klap geeft, zo hard dat deze dood neervalt.

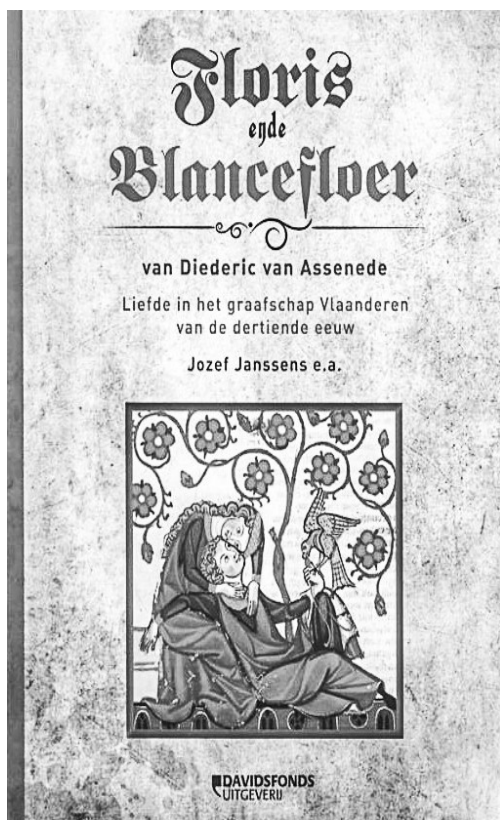

Floris ende Blancefloer. (afbeelding DBNL)

Subtieler gaat het eraan toe in *Floris ende Blancefloer* – voor het gemak reken ik deze tekst ook maar even tot de ridderromans. – Floris is de zoon van de islamitische koning van Spanje, Blancefloer de dochter van een christelijke hofdame, oorspronkelijk van adel, maar nu een slavin. Ze zijn op dezelfde dag geboren en groeien gezamenlijk op. Van

het eerste begin af zijn ze smoorlijk verliefd op elkaar en kan de een niet zonder de ander, maar wanneer de puberteit nadert, grijpt de koning in. Hij stuurt Floris naar een school veraf en verkoopt Blancefloer (ze is tenslotte een slavin). Dat durft hij niet te bekennen en hij laat daarom een mooi nepgraf voor haar bouwen. Maar de list mislukt: als Floris terugkomt, laat hij de grafsteen niet meer los, eet en drinkt niet meer en dreigt te bezwijken. Dan moet de koning wel de waarheid vertellen.

Blancefloer is verkocht aan het andere eind van de wereld, in Babylonië. Ze zit in de harem van een 'ammiraal' in een hoge toren op de bovenste verdieping. Na lange omzwervingen vindt Floris de toren. Maar hoe komt hij binnen? Hoe komt hij voorbij die vervaarlijke poortwachter? Nadat hij zich heeft voorgedaan als architect en daarom de toren bekijkt en meet, wint hij het vertrouwen van de woesteling. Hij nodigt hem uit voor een potje schaak. Inzet: honderd goudstukken. Floris wint, maar laat de poortwachter diens inzet behouden en geeft hem zijn eigen inzet daarbij. De twee volgende dagen herhaalt zich deze procedure, nu met tweehonderd en vierhonderd goudstukken. Daarop nodigt zijn tegenstander hem uit voor een maaltijd in de herberg. Floris is ook nog in het bezit van een prachtig bewerkte zilveren beker. De poortwachter wil die van hem kopen, maar Floris verkoopt hem niet, hij geeft hem. Dan doet de poortwachter hem manschap, hij wordt Floris' vazal en moet dus nu aan diens opdrachten voldoen. Floris draagt hem op een grote bloementuil te kopen, hem daarin te verstoppen en dan naar boven te laten dragen, naar het vertrek van Blancefloer. Hoe hij weer buiten komt, is een andere zaak waarin het schaakspel geen rol speelt.

Floris ende Blancefloer wordt nog steeds opnieuw uitgegeven.

Al deze teksten hebben gemeen dat er niet wordt gespeeld om het spel, maar om een inzet. En dat is het derde verschil met ons schaak. Het middeleeuws schaken is te vergelijken met poker: een combinatie van spelinzicht en gokken.

Er was ook nog een derde categorie mensen die met schaken te maken hebben. Het zijn de buitenmaatschappelijken en zelfs onmaatschappelijken: mensen zonder vaste woonplaats, ketellappers, wonderdokters, muzikanten, minstrelen, verhaalvertellers, toneelspelers, acrobaten en gewone misdadigers die zijn uitgeweken naar een plaats

waar ze nog niet bekend zijn. Ze vertoeven vaak in herbergen en in de *Mariken van Nieumeghen* lezen we dat het daar heel ruig aan toe kon gaan. Ruzie en doodslag is geen uitzondering. Sommige ‘zwervers’ showen schaakproblemen en dagen andere bezoekers uit om ze op te lossen. Lukt het, dan krijgen die een beloning; lukt het niet, dan moeten ze betalen. De verliezer die het trucje niet heeft doorzien wordt boos, en nieuwe narigheid is geboren.

Theologen en moralisten hadden daarom ernstige bedenkingen tegen het beoefenen van het schaakspel. De grote joodse filosoof Maimonides (1155-1204) classificeerde scha-

ken tot de verboden spelen wanneer er om geld werd gespeeld. Volgens hem mocht er in rechtsgedingen geen geloof worden gehecht aan verklaringen van beroepsspelers.⁵

En onze eigen Erasmus, een kleine vier eeuwen later, in zijn *De pueris instituendis*, de opvoeding van kinderen: ‘Het is dus de taak van de leraar op allerlei manieren de indruk van last te vermijden en studeren voor te stellen als een vorm van spel’. Hiervoor zijn volgens Erasmus allerlei zinvolle ‘spelletjes’ te bedenken; het gaat hierbij dus om spelend leren. Spelen zonder leren is zinloze tijdsbesteding.⁶

Geraadpleegde bronnen

Floris ende Blancefloer van Diederic van Assenede. Uitgegeven met inleiding en aantekeningen door J.J. Mak. Zwolle 1960. Klassieken uit de Nederlandse letterkunde uitgegeven in opdracht van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden.

De jeeste van Walewein en het schaakbord van Penninc en Pieter Vostaert. Artur-epos uit het begin van de 13e eeuw. Uitgegeven, verklaard en ingeleid door G. A. van Es. Zwolle, 1957. Zwolse drukken en herdrukken voor de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden.

Ogier.huygens.knaw.nl/edition.

H.J.R. Murray, *A history of Chess*. Oxford [1962].

Aymijns kinderen hoog te paard van J.Spijker. Een studie over Renout van Montalbaen en Franse ‘Renout’traditie. Hilversum 1990. Middeleeuwse studies en bronnen XXII.

¹ Murray, p. 436

² Jeeste van Walewein, vs 48-65

³ Spijker, Aymijns kinderen hoog te paard

⁴ ogier.huygens.knaw.nl/edition, folio 99r, vs 5186 vlgg

⁵ Murray, p. 446

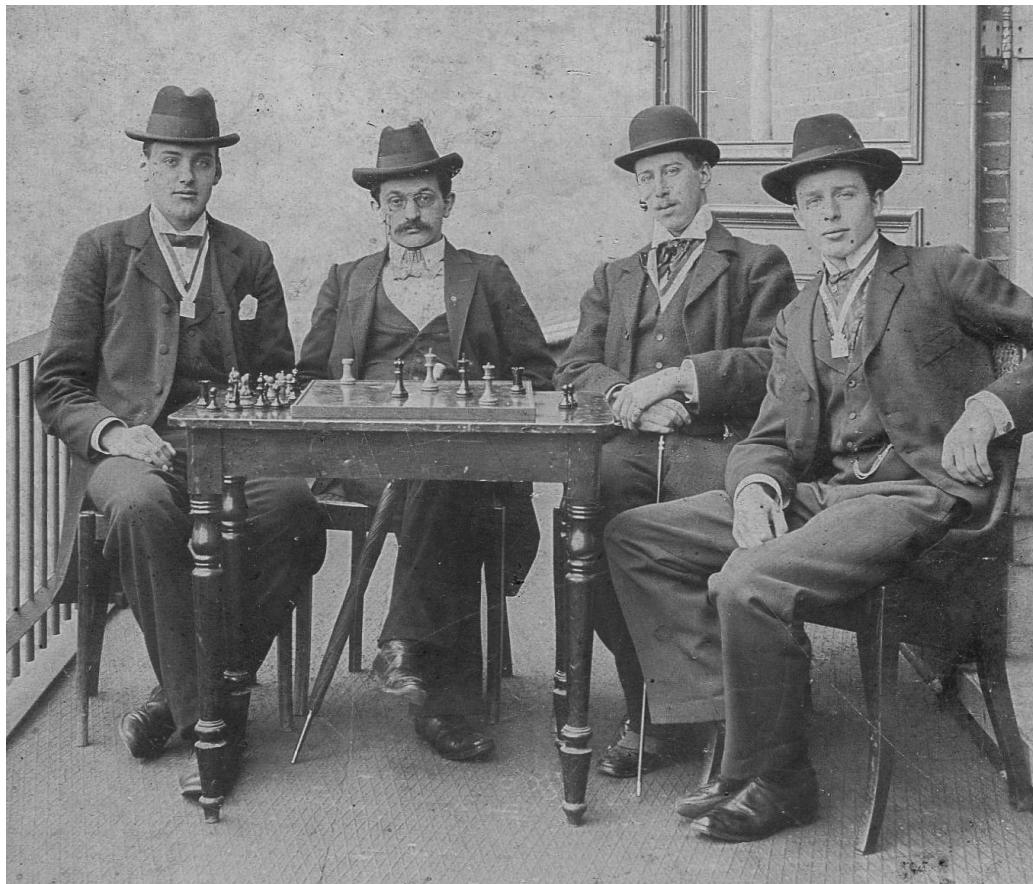
⁶ Met dank aan Dr. John Tholen, conservator erfgoedcollecties bibliotheek Rotterdam, die mij op deze uitspraak attent maakte.

Leven en werken van Jan Esser

Dirk Goes

Johannes Fredericus Samuel (roepnaam Jan) Esser werd geboren te Leiden op 13 oktober 1877. Buurman Leen Spruyt leerde hem in 1892 schaken en nam hem mee naar zijn schaakclub, waar hij al spoedig iedereen versloeg. Kranten schreven over een wonderkind.

Links in het midden Emmanuel Lasker met daarnaast Jan Esser, Leiden 1898.

Op school werd hij door zijn medeleerlingen gepest, maar zijn schaaksuccessen gaven hem zelfvertrouwen. In een brief aan zijn dochter Carla schreef hij jaren later: 'Ik was

altijd de slechtste van de klas en zou geen examen hebben gehaald als ik niet door het schaken had geleerd in een zeer korte tijd veel voor zo'n examen op te nemen. Ik had

eerst een minderwaardigheidscomplex, maar dat verkeerde in zijn tegendeel door mijn schaaksuccessen. Mijn energie, wilskracht en volharding werden er door gestimuleerd en vijandschap en pech konden me niet meer raken. Ik raakte vervuld van optimisme en levenslust en de zekerheid dat ik steeds meer zou kunnen en successen behalen.'

Vanaf 1897 studeerde hij geneeskunde in Leiden, waar hij onder anderen les kreeg van de beroemde hoogleraren Einthoven en Lorentz. In die tijd was hij medeoprichter en voorzitter van de studentenschaakclub A.L.A.P.I.N., acroniem voor 'Amici ludamus ac pugnemus inter nos' ('Laat ons als vrienden onder elkaar spelen en strijden'), uiteraard met een vette knipoog naar de toenmalige Russische topschaker Semion Alapin. Wereldkampioen Lasker kwam in 1898 een simultaan geven, werd prompt tot erelid benoemd, en in 1901 was de vereniging alweer voltooid verleden tijd.

Eind 1903 promoveerde hij aan de universiteit van Gent. Hij vestigde zich in juni 1904 als huisarts in Polsbroek (gemeente Lopik) en in 1905 begon hij een huisartsenpraktijk in Amsterdam aan de Johannes Verhulststraat, later aan de Willemsparkweg. Zijn huis werd een ontmoetingscentrum voor schilders als Sluijters en Breitner, die hem introduceerden bij andere kunstenaars. Esser kocht meer dan 800 schilderijen. Voornamelijk Haagse school en Amsterdams impressionisme, met name Breitner, maar ook schilderijen van Leo Gestel, Isaac Israëls, Piet Mondriaan, Jan Sluijters en Willem Witsen. Tevens speculeerde hij aan de beurs en handelde in onroerend goed. Zo was hij ooit eigenaar van het Amstel Hotel en theater Carré in Amsterdam, alsmede het casino in Zandvoort.

Inmiddels was Essers schaakcarrière aardig van de grond gekomen. In 1898 speelde hij in het toernooi van Keulen, waar hij in het *Nebenturnier* tweede werd achter Weiss, en een jaar later scoorde hij 4 uit 11 in het toernooi te Londen. Dat lijkt niet overdreven succesvol, maar hij speelde wel tegen gerenommeerde tegenstanders als Mieses, Marco en Marshall. In 1902 won hij een sterk bezet toernooi in Den Haag, voor Loman en Leussen. Ook op andere gebieden diende hij de schaaksport. Zo was hij van juli 1908 tot en met april 1909 voorzitter van de Nederlandschen Schaakbond en verzorgde hij van 1909 tot 1913 een schaakrubriek in het *Algemeen Handelsblad*.

Op het schaakbord behaalde Esser vele successen, maar om nou te zeggen dat zijn schaakstijl sterk tot de verbeelding sprak, nou, nee... Hij was geen studiebol en openingskennis was bepaald niet zijn sterkste punt. Scherp opgezette partijen waren bij hem een zeldzaamheid, en feitelijk probeerde hij met een minimum aan inspanning zo ver mogelijk te komen. Dat ging hem overigens bepaald niet slecht af. Zo won hij in 1910 in Parijs een match tegen wereldtopper Janowski met 2-1. In hetzelfde jaar speelde Esser een match tegen Nederlands kampioen Olland met 5-5 gelijk; 5-2 achter, maar de laatste drie partijen werden gewonnen!

In 1909 werd het eerste officiële Nederlands kampioenschap georganiseerd. Er waren slechts vijf deelnemers: Olland, Speijer, Loman, Esser en Leussen, die meedeed onder de schuilnaam 'Veteranus'. Men speelde dubbelrondig tegen elkaar. Voor Esser werd het een teleurstellend toernooi. Tegen Olland stond hij minstens remise maar gaf toen pardoes zijn dame weg. Eerder in het toernooi had hij tegen Loman al een loper

weggeblunderd. Memorabel was zijn nederlaag tegen Speijer. Esser stond gewonnen maar ging door zijn vlag. Hij was van mening dat Speijer hem had moeten waarschuwen en diende een officieel protest in. Afgewezen, uiteraard.

Essers *finest hour* kwam in 1913, toen hij in Amsterdam een match tegen Loman speelde over maximaal zes partijen. Loman had in 1912 de Nederlandse titel veroverd (Esser werd in dat toernooi tweede) en het bondsbestuur had destijds bepaald dat hij verplicht was zijn titel tweemaal in matches te verdedigen. Aanvankelijk zou de match op 15 april 1913 beginnen, maar Loman kwam niet opdagen omdat het bondsbestuur op dat moment demissionair was. Esser ging sportief akkoord met uitstel, en in juli 1913 werd er dan toch werkelijk gespeeld in een bovenzaal van café d'Ysbreeker aan de Weesperzijde. Het bestuur van de bond zorgde voor een demonstratiebord, zodat het publiek in de benedenzaal de stelling zet voor zet kon volgen. De heer Bus, eigenaar van het café, had speciaal voor dat doel een huistelefoon laten aanleggen. Esser won de eerste drie partijen, maakte de vierde remise, en was daarmee Nederlands kampioen.

In 1913 stopte hij als huisarts en ging aan de Rijksuniversiteit Utrecht algemene chirurgie studeren. Daarna was hij werkzaam als chirurg, hoewel hij de opleiding nooit had afgemaakt. In 1914 volgde hij in Parijs nog wel een spoedcursus oorlogschirurgie. In datzelfde jaar brak de Eerste Wereldoorlog uit en Esser besloot zich te specialiseren in plastische chirurgie, een tak van de geneeskunst die op dat moment nog in de kinderschoenen stond. Zelf sprak hij overigens bij voorkeur van 'reconstructieve chirurgie'. Hij ontwikkelde een techniek

voor het aanbrengen van huidtransplantaten, naar hem de Esser-inlay genoemd. Esser bood zijn diensten aan bij de strijdende partijen. Engeland en Frankrijk sloegen zijn aanbod af, maar de dubbelmonarchie Oostenrijk/Hongarije hapte toe en in mei 1915 vestigde hij zich met vier verpleegsters in Brünn, het huidige Brno. Later dat jaar verhuisde hij naar Wenen, eind 1916 naar Boedapest (waar hij schaakte tegen Réti en Breyer) en in 1917 naar Berlijn, waar hij tot 1924 bleef. Een aanbod om Duits minister van gezondheid te worden wees hij af.

Jan Esser

In de periode 1915-1924 verrichte Esser circa 10.000 reconstructieve operaties. Spectaculair was de operatie van een Hongaarse boer, die vier vingers was kwijtgeraakt door een in zijn hand geëxplodeerde handgranaat. Esser transplanteerde vier tenen naar de stomp, en waarachtig, de patiënt kon zijn 'hand' weer gebruiken!

Tijdens het interbellum vestigde hij zich met zijn gezin in Monaco, maar zijn kinderen zagen hem maar zelden want hij was voortdurend op reis, overal operaties uitvoerend en lezingen gevend. Er stond hem een nobel ideaal voor ogen. Als gevolg van de krijgshandelingen van de Eerste Wereldoorlog waren veel mensen verminkt geraakt en Esser wilde voor hen een chirurgische vrijstaat stichten, bij voorkeur een eiland. Onder auspiciën van de in 1919 opgerichte Volkenbond (de voorloper van de Verenigde Naties), maar wel onafhankelijk, met een eigen munt en postzegels, bewoond door verminkten ongeacht ras, afkomst of godsdienstige overtuiging. Esser kreeg steunbetuigingen van vele beroemde chirurgen en geleerden, onder wie Einstein, maar toch kwam zijn plan nooit van de grond. De staatshoofden waarmee hij onderhandelde stonden op zich niet onwelwillend tegenover het idee om land af te staan voor zo'n goed doel, maar dat het dan meteen een vrijstaat zou worden ging ze te ver.

In 1934 had Esser een aantal gesprekken met de Italiaanse dictator Mussolini, waarbij hij er niet voor terugschrok *Il Duce* de fascisten-groet te brengen, waarschijnlijk om opportunistische redenen. Mussolini kon erom

glimlachen en bood hem een eigen universiteit aan in Italië, maar Esser sloeg het aanbod koppig af. Niet goed genoeg!

In 1937 was Esser in Griekenland. De Griekse generaal en staatsman Metaxas bood hem het eiland Kyra Panagia (letterlijk: 'Moeder Gods') aan, maar Esser weigerde omdat de Griekse regering als eis had gesteld dat er twee Griekse douaniers op het eiland zouden blijven. Op die manier zou het eiland nooit onafhankelijk kunnen zijn.

In maart 1940 vertrok Esser met zijn zoon Maarten naar de Verenigde Staten om daar steun te zoeken voor zijn ideaal. Op de beurs van New York verloor hij het Amerikaanse deel van zijn vermogen (circa 40.000 dollar) en leefde vanaf dat moment in armoede.

Door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kon Esser niet meer terug naar Europa. Hij reisde in een tot camper omgebouwde auto door het land en vestigde zich uiteindelijk in 1941 in Chicago, waar hij een sloop-pand betrok. Een ongelukkige val in de kelder leidde tot chronische rugklachten en op 3 augustus 1946 maakte een hartaanval een einde aan zijn leven. Hij werd begraven in het bijzijn van Maarten en een oud-patiënt.

MEC elke zaterdag open!

Vanaf heden is het MEC elke zaterdag geopend van 12.00-16.00 uur.

U kunt dus van dinsdag tot en met zaterdag ons museum en bibliotheek bezoeken.

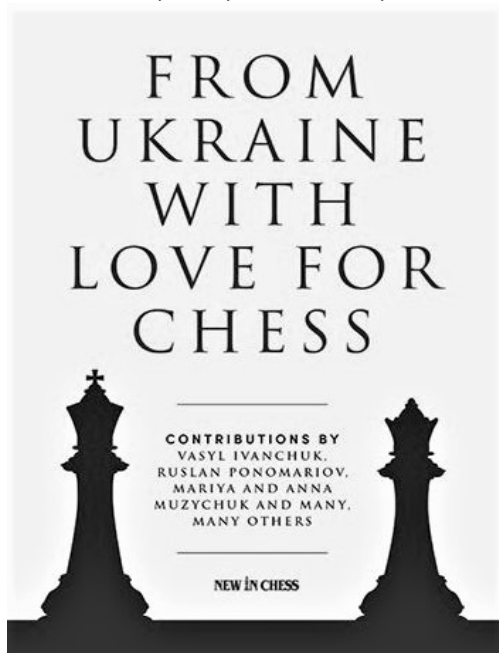

Florian Jacobs

Slava Oekraini

Sinds 24 februari 2022 is ook de schaakwereld veranderd. In *From Ukraine with Love for Chess* heeft FIDE-wereldkampioen Ruslan Ponomariov bijdragen gebundeld van zijn meest illustere landgenoten: je geniet van analyses van Ivantsjoek, herinneringen van Romanisjin en wonderlijke schaakcomposities. Koop dit boek en steun het Oekraïense goede doel. Zo draag je eraan bij dat het heroïsche land niet alleen de schaakolympiade wint.

Ruslan Ponomariov: *From Ukraine with Love for Chess. Contributions by Vasyly Ivanchuk, Ruslan Ponomariov, Mariya and Anna Muzychuk and many, many others*, New In Chess, 2022, 208 blz. € 20,-

De solide QGD

Grootmeester Prusikin is een aardig oeuvre aan het bouwen voor clubschakers. Nu biedt hij een aangenaam te lezen en niet moeilijk te leren repertoire voor zwart tegen 1.d4, dat is gebaseerd op de openingszetten ...d5 en ...e6: het altijd betrouwbare geweigerd damegambiet. Prusikin begeleidt je langs de meest voorkomende openingsvarianten en legt de onderliggende strategieën helder uit. Bovendien krijg je suggesties aangereikt tegen alle andere witte openingszetten dan 1.e4. Een aanrader voor wie graag een solide partij speelt.

Michael Prusikin: *Countering the Queen's Gambit. A Compact (but Complete) Black Repertoire for Club Players against 1.d4*, New In Chess, 2022, 208 blz. € 24,95.

Voor de zoveelste keer: 1972

Aan het begin van zijn boek vertelt Gudmundur Thorarinsson, voorzitter van de IJslandse schaakbond ten tijde van De Match, dat hij 140 boeken telt die Fischer-Spassky, Reykjavik 1972, als onderwerp hebben. Hij voegt het IJslandse en organisatorische perspectief toe aan de publicatieberg. Dat doet hij met een vlot geschreven boek, dat evenwel voor enigszins ingewijde schakers niet heel veel toevoegt. Een aanbeveling voor wie nog geen van de 140 andere matchboeken heeft gelezen.

Gudmundur Thorarinsson: *The Match of All Time. The Inside Story of the legendary 1972 Fischer-Spassky World Chess Championship in Reykjavik*, New In Chess, 2022, 224 blz. € 27,95.

Een snelle Siciliaan

De Kalashnikov mag er eindelijk wel het zwijgen toedoen, alsjeblieft, maar gelukkig zaait de levendige schrijfstijl van grootmeester Daniel King nooit dood en verderf. Een snel ...e5 in het Siciliaans is het handelsmerk van deze almaar populair wordende zwarte aanpak. King combineert modelpartijen met strategische concepten, die hij gemakkelijk te onthouden namen meegeeft. Krijg de *Bad Bishop Bounce* maar weer uit je hoofd! Een aanrader voor de ambitieuze clubspeler die wil beginnen met het Siciliaans.

Daniel King: *King's Kalashnikov Sicilian. A Dynamic Black Repertoire for Club Players*, New In Chess, 2022, 192 blz. € 29,95.

Een strategische Siciliaan

Grootmeester Bologan blijft maar schrijven. Nu voegt hij een vernieuwd overzicht van 3.Lb5 tegen 2...Pc6 in het Siciliaans toe aan zijn almaar uitdijende oeuvre. De Rossolimo is een populaire en veelzijdige aanpak, die Bologan fijntjes presenteert in een prettige combinatie van geijkte strategische concepten (goedgekeurd door Tsjebanenko en Kasparov) en variantenbomen. Het is wel flink studeren, en daarom raad ik dit boek aan aan de toernooischaker die het herinneringswerk niet schuwt.

Victor Bologan: *The Rossolimo for Club Players. New Ideas and Strategic Plans in a Powerful Anti-Sicilian*, New In Chess, 2022, 272 blz. € 29,95.

Eindspelklassieker

Er is geen wereldkampioen die dit boek niet aanraadt: Sjeresevski's befaamde *Endgame Strategy*. Deze bijbel van gefundeerde eindspeltechniek is een niet te missen boek voor wie zijn spel wil verbeteren: kort en goed leer je ervan schematisch denken in de laatste fase van ons spel. Nu ligt een vernieuwde,

met moderne partijen aangevulde editie voor het oprapen. Een waar juweel van een boek! Wil je beter worden, lees het.

Mikhail Shereshevsky: *Endgame Strategy. The Revised and Expanded Edition of a Chess Classic*, New In Chess, 2022, 368 blz. € 34,95.

Lessen van Polgar

Haar schaakautobiografie was al bijzonder, en nu verrijkt Judit Polgar, in samenwerking met schaaktrainer Andras Toth, de schaakliteratuur met een kloek lesboek. Vele facetten van ons spel komen voorbij, van aanval tot strategie, van juist openingsspel tot het grijpen van het initiatief, en je schaakkennis groeit terwijl je een rijke stijl tot je neemt. De voorbeelden van klassieke partijen zijn iets te bekend, maar Polgars eigen partijen maken veel goed. Met name geschikt voor de ambitieuze schaker die van aanvallen houdt. Judit Polgar & Andras Toth: *Master Your Chess with Judit Polgar. Inspirational Lessons from the All-Time Best Female Chess Player*, New In Chess, 2022, 510 blz. € 39,95.

Rekenen voor gevorderden

Vroeg of laat ontkom je er niet aan: serieus rekenwerk. Goede schakers weten het maar al te goed: als je berekeningen kloppen, loopt je spel, zo niet, dan wordt het een lastige dag. Goed kunnen rekenen is een fundament van sterk spel, maar o zo moeilijk onder de knie te krijgen. Beter gezegd: zonder langdurige training bereik je geen betrouwbare rekenvermogens. Nu ligt er een boek van toptrainer Ramesh, aan de hand waarvan je systematisch je rekenkracht verbetert. Ideaal voor schaaktrainers en ambitieuze topschakers die graag diep in het schaakspel vertoeven.

R.B. Ramesh: *Improve Your Chess Calculation. The Ramesh Chess Course - Volume 1*, New In Chess, 2022, 336 blz., € 29,95.

Jeroen van den Berg

Per 1 juli is Eddy Sibbing gestopt als manager van het Max Euwe Centrum. Hij heeft dit 15 jaar lang met volle overgave gedaan. Voor Erwin l'Ami en Jeroen van den Berg de moeilijke taak om deze (aangekondigde) leegte in te vullen.

Erwin en Jeroen hebben de eerste maanden vooral benut om nader kennis te maken met de vele vrijwilligers die het MEC al jaren lang beheren. Zonder de inzet van deze vrijwilligers zou er al lang geen MEC meer zijn. De sfeer in het centrum is momenteel uitstekend en er komen nog altijd veel bezoekers.

Marjolein Aarten is aangetrokken als nieuwe conservator, om zich met het museumgedeelte van het MEC bezig te houden. Marjolein heeft veel ideeën over vernieuwing en vooralsnog krijgt zij de ruimte om sommige van deze ideeën in te vullen, zodat er een frisse wind door het MEC gaat waaien. Met de inhoudelijke hulp van Peewee van Voorthuysen en Eric de Winter zijn zo de tentoonstellingen over de match Spassky-Fischer (50 jaar geleden gespeeld) en het kandidatentoernooi in Curaçao (60 jaar geleden gespeeld) ingericht. Beide tentoonstellingen zijn momenteel te bezichtigen in het MEC.

Marjolein heeft Laura Egginton opgevolgd als conservator, die wij hartelijk danken voor haar inzet voor het MEC. Laura heeft inmiddels een vaste betrekking in het Teylers museum in Haarlem. Op 7 oktober hebben wij tijdens een speciale borrel voor de vrijwilligers afscheid genomen van Laura. Wij wensen haar veel succes met haar verdere loopbaan.

MEC nu ook geopend op zaterdag

Om tegemoet te komen aan e-mails en vragen van bezoekers die door hun werk doordeeweeks niet langs kunnen komen (of in ieder geval moeilijk), is besloten om het MEC met ingang van 1 november 2022 ook op de zaterdagen te openen van 12 tot 16 uur. We doen dit vooralsnog als proef (om te zien of er daadwerkelijk meer bezoekers komen op de zaterdagen), ergens in de tweede helft van 2023 zullen we besluiten of deze proefperiode wordt omgezet in een definitieve opening op de zaterdagen.

Schenken

De afgelopen periode hebben we weer veel schenkingen mogen ontvangen. Van Manuel Nepveu ontvingen we de 'jubileum-Promoot' ter ere van het 70-jarige bestaan van de Zoetermeerse schaakclub de Promotie. Theo Klarenbeek schonk enkele mooie schaakspellen uit de nalatenschap van Mieke van Elst, de voormalige topspeelster. Een ander fraai schaakspel kregen we van John van der Heijden uit Luykgestel. Van de kinderen van de onlangs overleden Amsterdamse schaker Rob Witt kregen we een groot aantal schaakboeken. Alle schenkers bedankt!

Stageplaats voor Herre Roebers

In oktober heeft Herre Roebers (15 jaar) een week stage gelopen op het Max Euwe Centrum. Hij had zelf contact met het MEC

gezocht om zijn stage bij ons in te vullen. Herre is zelf geen actieve schaker (in tegenstelling tot zijn zussen Eline en Bregje), maar kent de regels wel. Herre heeft zich vooral bezig gehouden met de digitalisering van ons fotoarchief. De stage vond plaats in het kader van zijn middelbare schoolopleiding. Herre zit in de 4e klas van het Vossius Gymnasium in Amsterdam.

Wij wensen Herre veel succes met zijn verdere opleiding en hopen hem nog een keer terug te zien op het MEC!

Ander nieuws

Gebleken is verder dat de trainingen op het

MEC met bekende grootmeesters toe zijn aan nieuwe impulsen. In ieder geval lijkt het erop dat een avond doordeweek niet meer aan deze behoefte voldoet. Onderzocht wordt nu om activiteiten die wij normaliter op doordeweekse avonden organiseerden, nu op een zaterdagmiddag in te plannen.

Bestuur, management en vrijwilligers delen sowieso regelmatig nieuwe ideeën over hoe het MEC een nog mooiere en duidelijkere plek op de schaakkaart te geven. Deze gesprekken zijn allemaal erg inspirerend en het is aannemelijk dat er meer veranderingen zullen plaatsvinden in het kalenderjaar 2023. Want het MEC, blijft naast een museum, ook een ontmoetingsplek voor schakers. Onderzocht wordt of deze functie ook nieuwe impulsen kan krijgen, bijvoorbeeld door naast trainingen thema-avonden over actuele schaakonderwerpen te organiseren.

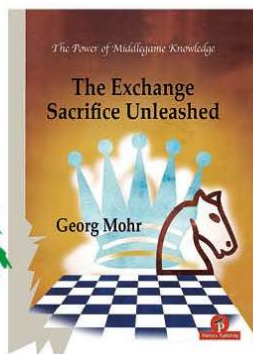
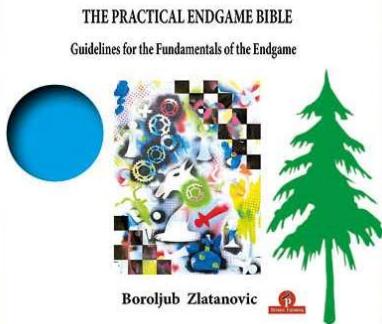
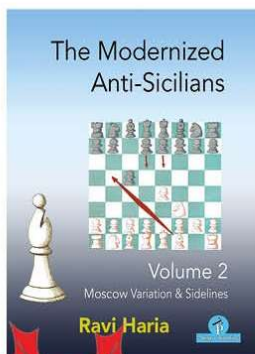
Tot slot veel dank aan alle donateurs en vrienden van het Max Euwe Centrum. Zonder hun steun zou het nog altijd onmogelijk zijn om te overleven. Wij hopen dat we ook in 2023 weer op deze steun mogen rekenen!

Toekomst pleinspel ongewis

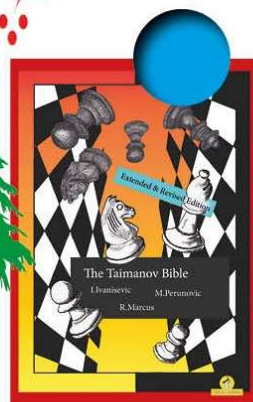
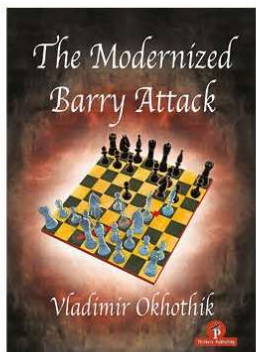
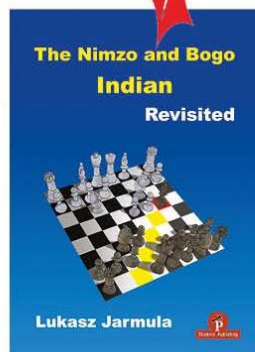
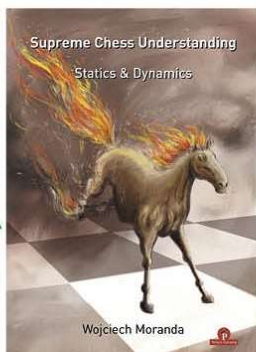
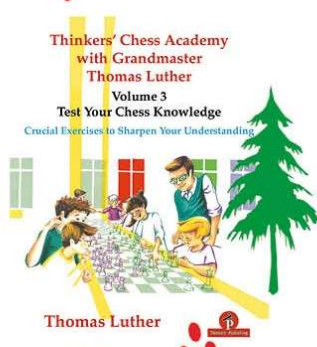
Eddy Sibbing

De toekomst van het 'bekendste schaakspel van Nederland' is nog steeds ongewis. Na de zomer is het grote schaakspel op het Max Euweplein drie weken gesloten geweest om te kijken of de overlast zou verminderen. In de *Nieuwe VijzelCourant* gaf stadsdeelbestuurder Micha Mos aan hoe het verder zal gaan: 'We zijn nu bezig om de input van de

bewoners en ondernemers in de omgeving te verzamelen en verwerken. Daarna, we verwachten eind dit jaar, komt er een advies naar de stadsdeelcommissie. Daar kan dan ook iedereen inspreken, en daarna zal er een knoop worden doorgehakt over het schaakbord.' Zodra het besluit is genomen, zullen we de uitkomst op onze site vermelden.

www.thinkerspublishing.com

MEC-kalender

Vanaf nu zijn we **elke zaterdag geopend** van 12.00-16.00 uur!

De komende maanden staan de volgende activiteiten in ieder geval op het programma:

Zaterdag 28 januari **Tata-instuif** van 14.00-18.00 uur

Zaterdag 4 maart **CinéMax** van 12.00-15.00 uur

Zaterdag 8 april **Boekenbeurs** van 11.00-14.00 uur

Medio mei **Expositie 150 jaar KNSB** (exacte datum volgt)

Juni of juli **MEC-Pleinfestival on Tour**

Houd onze website www.maxeuwe.nl in de gaten voor updates in de agenda!

Rekeningnummer NL91 INGB 0005 4016 70
t.n.v. Stichting Max Euwe Centrum te Amsterdam